

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

KASIM 1974

SAYI 125

CİLT : 21

500 KURUŞ

POLYESTER **SIFAS** **NAYLON 6**

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ELYAF

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

**İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 53**

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi so-
rumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade
edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XXI

KASIM : 1974

SAYI : 125

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Cemiyet Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Nihat BATUR

Genel Yayın Müdürü : Dr. Metin ÇAĞLAR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

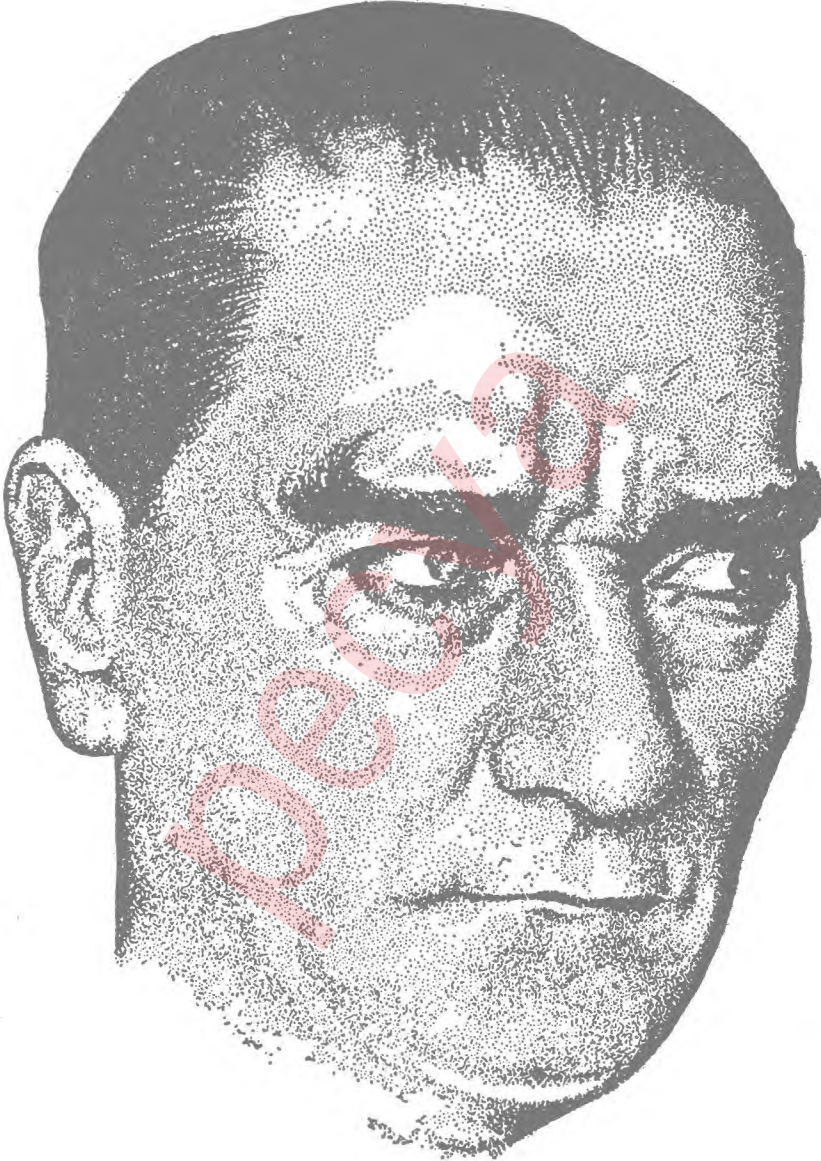
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi * * *
3. Bir Sosyoloğun Ölümü C. Orhan TÜTENGİL
7. Ekonomik Tedbirlerin Olumsuz Etkileri Adnan TAYAR
14. Bankacılığın bugünün ekonomisinde önemi Salim SAYAR
20. Dünya çapında finansal ve parasal bir bunalımla karşı karşıyayız
Celadet MORALİGİL
24. Sosyal güvenlik, Bağ-Kur'un Bünyesi ve gelişmesi Özcan ŞENGÖLGE
28. 1973 de Altın ve Para rezervleri Dündar MURADOĞLU
38. İktisadi Rapor * * *

Derginin Sesi ..

izindeyiz

Bir Sosyoloğun Ölümü

«Kendisini 1940 yılından bu yana yakından tanımak fırsatını bulduğum hocam Fındıkoğlu, gençlik yılları yazılarında gerçekçi bir yaklaşımla konularını incelemekte idi.»

Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil

Ord. Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu'nun 16 kasım 1974'te İstanbul'da hayata gözlerini yummasıyla sosyoloji tarihimiz ve fikir hayatımız büyük bir kayba uğramış bulunmaktadır. Akademik çerçeve içinde kalırsak, Ziya Gökalp ve Mehmet İzzet kuşağını izleyen 1901 kuşağının iki seçkin siması, Hilmi Ziya Ülken ve Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu da 1974 yılında, arkalarından on binlerce öğrenci ve binlerce yazı bırakarak düşünce tarihimizdeki yerlerini almışlardır.

Fındıkoğlu'nun kısa hayat hikâyesi bile ulaştığı yüksek basamaklara adım adım ve güçlükleri yine yine ilerlediğini göstermeye yeter. Erzurum'a bağlı Tortum'un Üngüzek köyünde 1901 yılında doğan Fındıkoğlu'nun öğrenim yılları,

bir yandan kadı olan babasının görev yeri, bir yandan da Doğu Anadolu'nun göç yılları nedeniyle sürekli değişiklik içinde geçer, Hakkâri'de başlayan öğrenimi, Malatya ve Kayseri'den sonra Gelenbevi Sultanisinde, 1920-1922 yıllarında İstanbul'da Posta Telgraf Mektebi Alisinde, 1922-1925 yıllarında da Edebiyat Fakültesini'nin Felsefe Bölümünde devam eder. Mezuniyeti izleyen (1925-1929) Erzurum, Sivas ve Ankara'daki felsefe ve sosyoloji öğretmenliği yılları, 1930'da kazandığı Avrupa imtihanı ile Strasbourg Üniversitesinde yeniden talebeliğe dönüşecek, 1934 yılında Strasbourg Üniversitesinin Felsefe Bölümünü d ebitirince, köklü bir reform geçiren İstanbul Üniversitesinde doçent olarak görev almaktadır. Kısa bir süre sonra doktora çalışmaları için Strasbourg'a dönen

* Cumhuriyet Gazetesinden

Fındıkoğlu'nun, 1936 yılında doktoraasını tamamlamış olarak Edebiyat Fakültesindeki doçentlik görevini sürdürdüğü görülür. Devlet Doktoraası olarak yaptığı çalışma 1935 ve 1936 yıllarında Paris'te yayınlanmıştır: Elssai Sur La Transformation Du Code Familial En Turquie; Ziya Gökalp, Sa Vie et Sa Sociologie.

İktisat Fakültesinin kuruluşundan sonra bu fakültenin kadrosuna geçen Fındıkoğlu, 1942'de profesör ve 1958'de de ordinaryüs olmuş, İktisat Fakültesi dışında Edebiyat ve Hukuk Fakültelerinde de bir süre öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Emekliye ayrılincaya kadar sürdürdüğü Kürsü Başkanlığının yanı sıra, İktisat Fakültesi Dekanlığı, İctimaiyat Enstitüsü, Gazetecilik Enstitüsü Müdürlüğünde de bulunmuştur.

Bir makale çerçevesi içinde Fındıkoğlu'nun yayınları üzerinde topluca durmak olanağı bile yoktur. Bunun nedeni, Fındıkoğlu'nun yayınlarının geniş bir alana uzanması kadar sayfaca çokluğudur. 1957 yılına kadar yaptığı yayınlarının, kitap, broşür, çeviri ve makale olarak taşıdığı başlıkların 2014 olduğunu 1958 yılında yayınlanan «Fındıkoğlu Bibliyografyası» ndan öğreniyoruz. 1918-1958 yılları arasında ki bu yazıları da eklenirse ne kadar çalışkan bir kalem karşısında bulunduğumuz ortaya çıkar.

Öğrencilik yıllarından başlayarak gazete ve dergilerde sürekli olarak yazıları çıkan Fındıkoğlu, 1938-1950 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde beş yüze yakın inceleme ve makale yayınlamıştır. 1934 yılında kurduğu İŞ dergisi (sonraları İŞ ve DÜŞÜNCE adını almıştır) eli kalem tuttuğu sürece çıkardığı önemli fikir ve sosyoloji dergilerimizden biri olmuştur. Türkiye dışında yayınlanan inceleme ve makaleleri de Fındıkoğlu'nun yayınlarının bir bölümü oluşturmaktadır.

Sınırlarını belirlemeye çalıştığımız Fındıkoğlu'nun yayın dünyası şu özellikleriyle ilğimizi çekmektedir:

1) İçinde yaşadığı, yakından tanıdığı yurt köşeleri, çeşitli konularıyla ilğisini çekmiş, araştırma ve yazılarında gönül gözüyle baktığı bu konulara öncelik vermiştir. «Erzurum Şairleri» (1927), «Bayburtlu Zihni» (1928) ve «Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber» (1928) bu arada sayılabilir.

2) Yurt dışı ve yurt içi gezilerinde görüp düşündükleri de gazete ve dergilerde yer alan yazılarının bir bölümünün ortak çizgisidir. Özellikle Anadolu kentlerinde yayınlanan gazete ve dergilerde çıkan yazılarında bir gözlemden yola çıkarak sorunları ele aldığı dikkati çeker. Ahmet Halil takma adı ile 1934'de yayınlanan «Zorlara Dağlar

Dayanmaz» adlı kitabında Avrupa izlenimleri bir araya getirilmiştir. Kitaba adını veren söz, bugün de Paris'in Invalides Meydanında bulunan Türk topları üzerinde okunabilir. Güller ve Göller Diyarına yaptığı on günlük bir gezinin düşündürdüklerini de küçük bir kitapta toplamıştır: Anadolu İstanbul'u Çağırıyor», (1953).

3) Okuttuğu her dersin kitabını yazmış, kongrelere sunduğu tebliğleri yayınlamış, yararlı gördüğü kitap ve yazıları dilimize çevirmiştir. Böylece sosyoloji, metodoloji kooperatifçilik, estetik, ahlâk felsefesi ve ahlâk tarihi, sosyoloji tarihi, basın tarihi, iktisat tarihi, eğitim ve öğretim, sosyalizm, folklor ve etnografya konularını kuşatan yüzü aşkın kitap, tebliğ ve inceleme Fındıkoğlu imzasını taşımaktadır.

4) Şahısları (İbni Haldun, Ziya Gökalp, Namık Kemal..) ve önemli oluşları (Felsefe Kongrelerinde Türkiye, Fransız İhtilâli ve Tanzimat Defterdar Fabrikası, Karabük..) konu alan monografilerin de Fındıkoğlu'nun yayınları arasında özel bir yeri vardır.

Kendisini 1940 yılından bu yana yakından tanımak fırsatını bulduğum Hocam Fındıkoğlu, gençlik yılları yazılarında gerçekçi bir yaklaşımla konularını incelemekte idi Buna sadece iki örnek vermek istiyorum: «Anadolu Mecmuası» nda yayınlanan «Milliyet Meselesi»

başlıklı yazısında ortaya koyduğu soru günümüzde de geçerlidir : «Son seneler tarihinin baş sarsıcı ihtarı karşısında (Kızıl Elma'dan Anadolu'ya) olan dönüş, ancak millî ve tarihî bir hakikatin kendiliğinden tezahür etmesiyle kabil olmuştur. Halbuki memleketi hayatı ile âlâ kadar olması lâzım gelen milliyet perverlerin bunu görmesi ve sezmesi lâzım değil miydi?» (Adı geçen dergi, S. 5, s. 186, Ağustos 1924).

İkinci örneği dil konusunda vermek istiyorum. Sivas'ta yayınlanan «Kızılırmak» gazetesindeki «Temiz Türkçe» başlıklı iki yazısında Fındıkoğlu'nun öne sürdükleri çok ilgi çekicidir. Yeni harflerin kabulü ile dil sorunu arasındaki bağı 22 Ağustos 1929 tarihli yazısında şöyle görüyordu: «Memlekette temiz ve canlı bir Türkçe için derin bir takıntı ve ilişki duyuluyor. Zaten yeni harflerin içinde yabancı kelimeler kendilerini öyle bir gösterdirler ki Öz Türkçe kelimeleri yazmak için yeni harfler, bize hiç bir güçlük vermedi ve biçilmiş bir kaftan gibi geldi. Fakat Araptan ve Acemden gelmiş kelimeler, terkipler için çok kesme, uzatma, ince okuma.. gibi bir takım işaretler düşündük. Hele iki, üç, dört kelimeli terkipler, bir nevi yazı komedisi halini aldı. Öz Türkçeyi elde etmeğe doğru olan yürüyüş, işte yazımızı bu güçlüklerden kurtaracaktır.»

Aynı yazıda «Öz ve has Türk dilini elde etmek için ne yapılabilir?» sorusuna cevap arayan Fındıkoğlu, muttasıl yerine bitişik, muvasalat yerine varmak, ulaşmak, kıymet yerine değer, tasarruf yerine tutum, varidat yerine de gelir sözcüklerini önermektedir. Kızılırmak gazetesinin 26 ağustos 1929 tarihli sayısında yer alan yazısında da «Bugünkü yazı ve bilgi dilinden atılacak yabancı kelimeler yerine konacak Türkçe kelimeler için (Sivas lehçesi) iyi bir yardımcı olabilir» sonucuna varmaktadır. (Sözkonusu ettiğimiz yazılarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için şu yazımıza bakılmalıdır: Türkçenin Yolunda, Dünya gazetesi, mayıs 1955, s. 4 ve 6).

Bir ummandan alınmış iki damla gibi görünse de üzerinde durduğumuz iki küçük örnek, Fındıkoğlu konusunda kesin ve haksız yargılara yönelenlere durup düşünmeleri gerektiğini göstermeye yetebilir. Her büyük düşünce adamı gibi Ord. Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu'nun da yaşadığı çağın olaylarına etkileri ve tepkileri olmuş, ele aldığı her konuyu gerçeklerimize bağlama çabası ve sosyal konulara duyduğu sürekli ilgiyle düşünce tarihimizde kendine özgü bir yer almıştır. Kendisine çok şey borçlu olduğum Hocam Fındıkoğlu'ya Tanrı'dan rahmet, geride bıraktığı kederli ailesine, arkadaşlarına ve öğrencilerine başsağlığı dilerim.

Ekonomik Tedbirlerin Olumsuz Etkileri

Adnan Tayar
Koruma Tarım
İlaçları A.Ş.
Umum Md. Mv.

— Gelişen ve enflasyon içinde bulunan memleketimizde kredi kaynaklarından mühim bir kısmının kurulması **bilhassa** sanayi kesimini çok güç durumda bırakmıştır.

Bu günlerde en fazla tartışılan konuların başında enflasyonun şiddetli ve ekonomik bunalım korkusu gelmektedir. Nazariyatçı ekonomistler ilmî yönden durum tahlili yaparak alınan **olumsuz** neticelerin sebeblerini bulmaya çalışmakta ve bu ekonomik durumu çözecek veya hiç olmasa frenliyecek bir takım tedbirler manzumesi önermektedirler. Bahis mevzu tedbirlerin bir kısmı çok kısa vadeli olduğu gibi orta vadeli ve uzun vadeli radikal tedbirler olmaktadır.

Sosyal bir bilim olan ekonomide kurallar muayyen şartlar altında meydana gelmekle beraber binlerce hatta milyonlarca diğer etkenlerin değişik teşekkül tarzları kural-

ları yönlerinden şaptırabilmektedir. Bu yön değiştirmeler etkenlerin oluşumunu değiştirmekte zaman ve zemin içinde çok değişik hatta tamamen birbirinin tersi neticeler elde edilebilmektedir. Geçmiş ekonomik hadiselerin kritiğini yaparken noksan alınan, zamansız alınan veya yanlış alınan iktisadi tedbirleri en sıhhatli şekilde bulmaya çalışırken sosyo-ekonomik hadiseleri bütünüyle yaşamak icabederki bu imkânsız olduğu gibi insan hafızasının çok üstünde bir kapasiteye ihtiyaç gösterir.

Ekonomik olayların oluşumunda teferruat olarak görünen bir etkenin bazı hallerde en mühim amil olarak görüldüğü de vakiadır.

Bir arabanın tekerleğinin kırıldığında arabacıya yol gösteren tavsiyelerde bulunan çok olur. Bütün mesele yola çıkmadan evvel tekerleğinin kırılmaması için luzumlu tedbirlerin alınmasıdır.

EKONOMİK BUHRAN

İktisaden kalkınma içinde bulunan ekonomimiz dışa gittikçe açılmaktadır. Bu demektir ki Dünya ekonomik hadiselerinin etkisi yurdumuz ekonomisine daha büyük ölçüde tesir edecektir. Bu tesir derecesini hafifletmek mümkün olabilmekte fakat tamamen ortadan kaldırmanın imkânı görülemezdir.

Esasen yurdumuz uzun senelerden beri diğer memleketlere göre yüksek enflasyon düzeyi içindedir ve bunun verdiği sıkıntılar içinde ekonomimiz yürümeye oldukça idmanlı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle alışla gelen nisbetlerde enflasyona karşı büyük yadırgamalar olmamaktadır.

Ekonomik mesele bunalımın başlaması ihtimalidir.

Bütün dünyada başlayan enflasyon, esasen yurdumuzda mevcut olan enflasyonu tahrik ettiği muhakkaktır. Bu hızı durdurmak veya yavaşlatmak için alınan isabetsiz iktisadi tedbirler buhranı getirebildiği gibi politik açıdan milli gelir dağılımı üzerinde değişik çalışmalar veya ekonomik yapıyı

değiştirici iktisadi tedbirler buhranı tahrik edebilir.

Alınan Ekonomik tedbirleri kısa, orta ve uzun vadeli olarak bir ayrıma tabi tuttuğumuzda o memlekette ekonomik bozukluğun ne derece olduğunu tesbit etmemiz mümkün olacaktır. Kısa vadeli ekonomik tedbirlerin çoğunlukla alındığı memleketlerde düzenin bozuk ve gittikçe kötüye gittiğini görebiliriz. Kısa vadeli tedbirler ancak orta ve uzun vadeli tedbirler arasına serpiştirildiğinde faydalı olabilmektedir.

ZECRİ TEDBİRLER

Arz ve talep dengesinin bozuk olduğu ortamda murakabe polisiye tedbirlere kadar gittiğinde kuyruklar uzamakta, karaborsa teşekkül etmekte ve halkın genellikle en büyük şikayeti menileketin murakabesiz olarak yürütüldüğü üzerinde olmaktadır. Murakabenin sıklaştırılması ve en şiddetli cezaların konması istenmektedir. Oysa murakabe teşkilâtı normal ekonomik düzene göre kurulu olduğundan ve esas fonksiyonu bozuk olan düzeni değiştirmek değil normal ekonomik düzen içindeki kısmî sapmaları murakabe altına almak olduğundan halkın beklediği neticeler hasıl olmamaktadır. Ekonomik düzeni bozan esas müsebbibler ise perde arkasında kaldığından ortada gözükmemekte failler karaborsa ya-

panlar ile karaborsadan alış veriş yapanlar olmaktadır.

AKTUEL MESELELER

Siyasi amaçlarla bir kısım ziraî ürünlerin taban fiatları tesbit edilirken fiat, maliyet ve kârlılık yönlerinden birbirine bağlı ürünlerin ikâme durumları ihmal edilmektedir. Son aktuel meselelerden birisi olan nebati yağ darlığı ortaya neden çıkmıştır? Ay çiçeği taban fiatının diğer taban fiatlarına göre noksan tespiti ay çiçeği ekim sahasını mühim ölçüde daraltması başlıca amildir.

Halbuki Tarım Bakanlığınca ekime başlarken daha ayçiçeği sahalarının daraldığı tesbit edildiği gibi nebati yağ üzerine çalışan özel teşebbüs de diğer taraftan işleyecekleri ay çiçeğinin kapasitelerinin çok altında olduğunu tesbit ederek ilgili makamları uyarmaktadırlar. Bir taraftan kalkınan ve nüfusu devamlı yükselen memleketimizde nebati yağa olan talebin artması diğer taraftan alınan iktisadi tedbirlerin dahilinde üretilebilecek yağ miktarını azaltması arz ve talep dengesini bozacağı evvelce kati olarak bilinmesi icabederken dış memleketlerden nebati yağ ithali için kısa vadeli tedbirlere zamanında ve yeterince baş vurulmadığını göstermektedir. Buna mukabil nebati yağ fiatlarını dondurmak çok ters iktisadi tedbirlere gidilmekte-

dir. Bu mevzuda yağ sanayii dümura uğramakta veya farkı fiatla fatura dışı mal satmaktadır. Böylece karaborsa doğmakta kanun dışı kazançların vergilendirilmesi mümkün olmamaktadır. Genellikle büyük ve orta sanayiciler kanun dışı kazançlara kaçınılmaz bir çarede olsa yönelemezler. Fakat genellikle bu çeşit mallar derhal spakülâtorlerin elinde toplanarak karaborsa teşekkül edecektir.

Nebati yağın mühim bir kısmı da pamuk çekirdeği olan Çiğitten elde edilmektedir. Pamuk stoklarının ihraç edilmemesi karşısında 1975 yılı pamuk ekim sahasının azalacağı ihtimali kuvvetlidir. Bu defa aynı durum tedbir alınmazsa 1975 senesi içinde Çiğit noksanından karşımıza çıkacaktır.

Filitreli sigara üzerinde karaborsa oyunlarını senelerdir görmekteyiz. Orta vadeli tedbirlerle 1-2 sene içinde halledilmesi icabeden problem neden halledilememiştir? Neden halâ memleketimizde kullanılan filitreli sigaranın mühim bir kısmı kaçak olarak gelmektedir. Bu meselede Devlet Sektörünün ne kadar yavaş çalıştığını gösteren tipik bir misaldir. Memleketimizde yetişen tütünün dahilinde gereğince değerlendirilmemesi ve kaçak sigara ithali yoluyla dövizin dışarıya çıkmasını önlemek için sigara fabrikalarının adedini arttırmak, mevcutlarının kapasitelerini

yükseltmek 1-2 sene içinde halledilebileceği gibi atıl kapasitelerini kullanmak ve randımanlarını yükseltmek için daha kısa zamana ihtiyaç göstermektedir.

Bir zamanlar demir ve çimento üzerine karaborsa yürürken bu gün atıl stoklardan bahsedilmektedir. Hele çimento gibi dayanıksız bir malda stoka gitmek ve gerekli tedbirleri almamak milli servetin heba olması bakımından affedilmez hususlardan birisidir. Atıl stoklardan birisine pamuk olarak görünmektedir. En mühim zirai ihraç ürünlerinden olan pamuk taban fiyatının geç tesbiti Devlet eliyle yapılan alımların gayet yavaş ve aralıklı yapılması pamuk müstahsilini çok güç duruma düşürmüştür.

Düşük dış piyasa fiatları ile taban fiat arasındaki mühim farkın devlet hazinesinden karşılanması zorunluluğu ekonomiyi olumsuz etkileyen subvansiyonu getirecektir. Siyasi etkenler taban fiyatının tesbitinde rol oynayarak bağlı olduğumuz dış piyasa fiatları nazara alınmamıştır.

Bir kısım pamuk müstahsili malını 8 liradan satarken bir kısmı 4,5 - 5 liradan satmak zorunda kalmıştır. Bu değişik fiyatların teşekkülü alınan iktisadi kararların iyi olmayan neticeleridir. Zürraya verilen gübre, kükrüt, göztaşı gibi madde satış fiyatlarının maliyet fiyatlarının üzerinde cereyan eden o-

laylar daha tevziat yapılan yerin hemen önünde başlıyarak gayeye uygun olmayan şekilde bölüşülmektedir.

KOORDİNASYONUN EHEMMİYETİ

Memleket ekonomisine yön verici faaliyetlerinden Hükümetlerin muhtelif departmanlarında koordine çalışmaların istenilen gayeye uygun şekilde yapılması da en mühim sorunlardan birisi olarak görünmektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının bu hususta ne derece müessir olduğu kabili münakaşadır.

Beş yıllık ve yıllık plân ve programlarda ön görülen yatırımlar belirtilmekle beraber ön görülen bazı sahalarda yeni yatırım yapmak şöyle dursun yapılmış olan yatırımların faaliyetleri durmaktadır.

1973 yılı sonunda faaliyetini tamamen durduran bir aktif madde fabrikasının kapanış sebepleri ile 1974 yılı ikinci yarısında faaliyete geçirilmesi için harcanan gayretlerin sebepleri üzerinde durulduğu takdirde plân ve programı hedeflerine en kısa yoldan vasil olmak için hükümetin muhtelif departmanlarında yapılması icabeden koordine çalışmaların ehemmiyeti anlaşılabacaktır.

TİPİK VAKALAR

Son zamanlarda tıbbi ilaçlar ü-

zerinde geniş tartışmalar yapılmaktadır. Tıbbi ilaçların formülasyonunda kullanılan çeşitli aktif ve yardımcı maddelerin dış piyasa fiyatlarının büyük ölçüde artması aynı zamanda işçilik, ambalaj gibi dahildeki diğer maliyet girdilerinin yükselmesi satış fiyatlarını etkilemiştir.

İmalâtçı, depocu ve perakendeci gibi satış kanalları kâr yüzdelerinde yapılan indirim ile maliyet masraflarının hesabında yapılan kısıtlamalar fiyat artışlarını bir miktar önlemiştir. Evvelce verilmiş olan hakların geri alınması halinde menfaatleri haleldar olan grupların direnişini normal karşılamak lâzımdır.

Bünyelerini mevcut haklar içinde tanzim etmiş olan müesseseler geri alınan menfaatlerine göre masraflarında imkân dahilinde tasarrufa gidecekler, az kâra razı olacaklar, yüksek maliyet düzeyinde çalışıp zarar edenler tasfiye olacaklar.

Tıbbi ilaç sanayiinin büyük hamleler yaparak bugünkü düzeye gelmesi formülasyon şekliyle de olsa genellikle aranan ilaçların dahilden temin edilebilmesi bu sanayi sektörüne tanınan iyi şartlar içinde mümkün olmuştur. Çok daha kısıtlı şartlar içinde olsaydı inkişaf bu düzeyde olmayacak bugünkü talebi karşılayamayacak ve ithal yoluyla temin edilecek mamul tıbbi i-

laçlar büyük döviz kaybına sebep olabilecekti.

Bunun en güzel misalini aynı zamanlarda çok daha kısıtlı şartlar içinde tutulan zirai ilaç sanayiinin durumunda görebiliriz. Zirai ilaç fiyatları ya çok düşük kâr marjları içinde veya maliyetlerinin altında tesbit edilerek fiyat yönünden kısa vadeli iyi neticeler alınmıştır. Bu tedbirler karşısında kurulu bulunan bu sanayi kesimine yeni bir yatırım yapılmadığı gibi bazısı tasfiyeye dahi gitmiştir. Diğerleri ayakta kalabilmek için tesislerinde zirai ilaçların dışında bazı mamullerin imalatını imkân dahilinde arttırmışlardır. Mamul olarak ithal edilip satılan zirai ilaçlar da kâr imkânları daha müsbet olduğundan bu daldaki sanayiciler bir kısım zirai ilaçların dahilinde formülasyonu yerine mamul olarak ithalini tercih etmişlerdir. Bunun tabii neticesi olarak büyük döviz kayıpları olduğu gibi iş gücü sahasındada daralma olmuştur.

Bütün dış fiyatların 1973 yılı ikinci yarısından itibaren artması ve istenilen maddelerin miktarı kâfi bulunmaması yurt içi ihtiyacının gittikçe artması karşısında idari mekanizmanın zamanında ve yeteri kadar tedbir almaması 1974 yılı başından itibaren mevsim sonuna kadar zirai ilaç darlığını getirmiştir. Karaborsa faaliyeti artmış çiftçi mahsulünü haşere ve

hastalıktan kurtarmak için ilaca 2-3 misli fiat ödemek zorunda kalmıştır. Milli servetin ilaç darlığından ne miktarda yok olduğu hususu üzerinde lâıyık ile durulmamıştır.

Bu durumun oluşumu uzun seneler içinde meydana gelerek bu günkü düzeye varması sadece kısa vadeli fiat politikasının neticesidir.

Zırai ilaç sanayiine tatbik edilen fiat tesbit esaslarının birbirine çok yakın olan tıbbi ilaç sanayiine tatbiki halinde bu kısır şartlar içinde bünyesini hazırlamamış olan bu sanayi dalının çok kısa zamanda dumura uğraması mümkündür.

Bu iki sanayi dalında aynı zamanda tatbik edilen değişik ekonomik tedbirlerin neticelerini tahlil bakımından hakikaten raslanması güç bir vaka olarak görüyoruz. Alınan bu tedbirlerden hangisinin geniş zaman içinde memleket ekonomisine daha faydalı olduğu sualiyle cevap arandığı takdirde gelişmesine bir türlü imkân verilmeyen sanayi dalındaki tedbirlerin olduğunu söylemek güç olacaktır.

Fiatların olması icab eden seviyenin altında tutulması muaffak olmuş bir tedbir gibi görünmesi sadece mikro açıdan olmaktadır.

PARASAL TEDBİRLER

Çeşitli parasal tedbirlerle ekonominin tanzim edilmek istenmesi memleketimizde sık sık baş vuru-

lan çarelerin başında gelmektedir. Alınan bazı ters ve olumsuz tedbirlerin arz-talep dengesini bozduğu bir vakıadır.

Gelişen ve enflasyon içinde bulunan memleketimizde kredi kaynaklarından mühim bir kısmının kurutulması bilhassa sanayi kesimini çok güç durumda bırakmıştır. Devamlı yükselen işletme sermayesinin kredi yoluyla temini zorunluluğu yanında mevcut kredilerin kesilmesi işletmelerin kapasite düşmelerine sebep olmuş ve maliyetleri olumsuz yönde etkilemiştir. Faiz hadlerinin yükseltilmesinin maliyetlere etkisi ise bu derece yüksek olmamıştır. Enerji kısıtlamalarının etkisi ise az kredi kullanan veya hiç kredi kulanmayan müesseseleri de içine alarak daha büyük ölçüde kapasite ziyanına yol açmıştır. Bütün bu olumsuz durumlar maliyetleri yükseltmiş ve dolaşısıyla fiat artışlarını getirmiştir. Halbuki parasal tedbirler enflasyonu durdurmak gayesi ile alınmış mevsim icabı durgun geçen aylarda da bunun temin edildiği zannedilmiştir.

TEŞVİK TEDBİRLERİ

Sanayii teşvik tedbirleri genellikle yeni yatırımlarda gümrük muafiyeti, gümrük taksitlendirmesi, orta vadeli kredi, yatırım indirimi şeklinde olmaktadır.

Geri kalmış bölgelerde sana-

yiin kurulmasına itina edilmektedir.

Ekonomik olaylar özel sektör yatırımlarına tesir ettiği gibi dış fiatlardaki büyük artışlar fizibilite hesaplarını alt üst etmiştir. Öz kaynak ve kredilerde yapılması zorunlu olan artışlar yatırımları geciktirmektedir. İhracatı teşvik için bazı mamuller için değişik oranlarda verilen Vergi iadelerinin tahakkuku çok geç yapılmakta bu durum ayrıca kredi darlığına yol açmaktadır.

DİŞ TİCARET DENGESİ

Dış ticaret açığımız uzun senelerden beri ihraç edilen insan gücü ile kapatılmaktadır. Batı Dünyasının büyük ekonomik hamleleri ve insan gücü açığı dahilindeki istihdam sorununa çare bulduğu gibi gittikçe artan döviz kaynağı haline gelmiştir.

Batıda başlayan ekonomik krizler bir milyon civarındaki inşaa-

nın peyderpey yurda dönmesini icabettirmektedir.

Bir taraftan dış ticaret açığını kapayan kaynak kurumakta diğer taraftan yurda avdet edecek kim-selerin istihdam sorunu çıkmaktadır.

NETİCE

- Bu güne kadar alınmış olan ekonomik tedbirler radikal olmadığı gibi yetersiz ve gecikmeli yapılmıştır.
- Çok kısa vadeli ve zecrî maliyetteki tedbirler bütün ekonomik ortama zincirleme olumsuz etki yaparak karaborsa faaliyetlerini arttırmakta ve ticarî ahlâkı bozmaktadır.
- Dış etkenler süratle takibedilerek gerekli tedbirler içeride alınmakta iktisadi düzen gittikçe bozulmaktadır.
- Gelecek ekonomik buhranın enflasyondan ziyade problem yaratacağı düşünülmemektedir.

Bankacılığın Bugünün Ekonomisinde Önemi

Salim Sayar

Denizcilik Bankası T. A. O.

Sarıyer Şube Muhasebecisi

Hızlı bir ekonomik kalkınma, fiyat seviyesinde ki istikrar, ödemeler dengesindeki denklilik, yüksek istihdam seviyesine erişme olasılığı, bankaların koordinasyon faaliyetleriyle gerçekleştirilebilir.

1.

BANKACILIĞIN BUGÜNÜN EKONOMİSİNDE ÖNEMİ

Bankacılıkta Koordinasyon :

Uluslararası mal, sermaye ve hizmet alışverişinin daimi teşvikçileri durumunda olan bankalar ekonomik yaşantımızda aktif fonksiyonları yerine getirmektedir. Her dinamik ekonomik ünitelerde olduğu gibi bankaların patolojik durumları ülke ekonomilerine olumsuz etkilerini göstermektedir. Son günlerde F. Almanyanın bir revaluasyon'a hazırlanması ve F. Alman markının yakın bir zamanda revalue

edileceği söylentilerinin, yukarıda izah edilen ekonomik ünitelerde görülen patolojik durumları yüzeye çıkarmaktadır.

Almanyanın ödemeler dengesi öteki Batı Avrupa ülkelerinin aksine fazlalık vermesine ve enflasyon hızını kesin şekilde % 7 de tutmasına rağmen, markın Belçika francı ve Hollanda florini'ne oranla gözden düşmesi Herstatt Bankası'nın iflası gösterilmiştir. Bu nedenle ekonomiler, ülke içinde ki bankaların bir veya bir kaçının sarsıntılarından, yanlış yönlere hizmetlerinin akışını sevk etmelerinden etkilenmektedirler. Bu menfi etkilerin azaltılması, bankaların koordi-

nasyon faaliyetlerini bir ülke çapında değil uluslararası bir düzeyde olmasına bağlıdır.

Bankacılık mevzuatı, bankalar üzerinde devlet kontrolü, merkez bankasının kredi siyaseti araçlarının bütün banka dallarında aynı etkiye sahip olması, kredi şekil nitelik ve maliyetleri, şube açma siyaseti, istikraz tahvilleri çıkarılması usulleri, sermaye hareketlerinin serbestliği, bankaların genel iş şartları ve personel durumları için ortak zemini bulmak için araştırmalar yapılması, neticelerin tatbik haline konulması koordinasyon mevzuu olmalıdır.

Hızlı bir ekonomik kalkınma, fiat seviyesinde ki istikrar, ödemeler dengesinde ki denklik, yüksek istihdam seviyesine erişme olasılığı, bankaların koordinasyon faaliyetleriyle gerçekleşebilecektir.

Ekonomilerde «serbest rekabeti hakim kılma» prensibi diğer bütün amaçların üstünde tutulduğunda, bankalarda topyekün koordinasyon ediminin faydası, istenilen ekonomik ortamda, görülmez. Serbest rekabet sadece belirli alanlarda, iyi sonuçlarını gösterir varsayımından hareketle, koordinasyon hedefine ulaşır bankalar faaliyetlerinde.

Bankalarda serbest rekabetin belirli alanlarda kısıtlanması şu neticeleri doğurur.

a) Belirli ekonomik dallarında

üretim yeteneği artırılmasını teşvik

b) Ekonomik gelişmemize dolaylı olarak yön verme

c) Sosyal yönü ağır basan ekonomi ötesi hedeflerin gerçekleştirilmesi.

Bugünün ekonomileri, sosyal yönü ağır basan atılımları ön görmekte, Hükümet programları bu yönde, icraat göstergelerini harekete getirmektedir. Şu halde bankaların koordinasyonu yukardaki esasların gerçekleştirmesini, kanalize etmektedir.

Bankacılığı yakından ilgilendiren, ülkenin genel ekonomik politikasıdır. Ekonomik politikasıyla beraber bankaların koordinasyonu dış ticaret siyaseti alanında birlik sağlamayı hedef alır. Yüksek istihdam seviyesi sağlamak, fiat seviyesinde kararlılığı ve ödemeler dengesinde ahengi bozmamak, paraya güveni devam ettirmek bankaların koordinasyonu ile belirlenir.

Uzun vadeli planlama, bankalarda ekonomik ahenkleştirme sorununu çözmektedir. Ahenkleştirme muhtelif ekonomik siyasetinin yönlerini yaklaştırmakta, ekonomik politikanın her noktasında birleşmeler meydana getirmektedir. Bu prensip bankaların dengelerini ekonomik yaşantıda sağlamlaştırmaktır.

FIAT POLİTİKASI VE BANKACILIK

Bugünün ekonomilerinin başlıca sorunu fiat politikasıdır. Bu politikanın aracı şüphesiz bankalardır. Dünyanın hiçbir yerinde fiatları bağlı tutan hükümlere raslanmamaktadır. Azami fiatların tesbiti uygulaması genellikle önemi kaybetmiş durumdadır. Azami ve askari fiatların tesbitinin rijitleştirilmesi, malların arz ve talebinde düzensizliklerin meydana gelmesini doğurur. Dünya ekonomilerinin bir sorunu haline gelen enflasyon, fiat denetlemesiyle ülkelere yansımaları yönündende önem kazanmaktadır. Enflasyon ihracı diye literatürde ifadesini bulan, ekonomik olgu, süratli bir ekonomik kalkınmayı amaç edinen bir ülkede, mesela, gerçek bütçe geliriyle, ya da gerçek tasarruflara dayanan istikrazlarla karşılaşmayan devlet gelirlerinde, büyük artmalar yapılmak suretiyle enflasyon gelişiminin teşvik edilmesiyle, bu oluşumun kısmı yükü diğer ülkelerin omuzlarına yüklenir. Dünya ekonomilerindeki enflasyon ihracı bütün milletlerin ekonomik müesseselerini sarsmış, bundan bankacılık branşı çok etkilenmiştir.

Para değeri kurlarıyla ilgili operasyonlar, bankalarda faaliyetlerini etkilemekte, dünya iktisadi konjoktürünün ahenkleştirmesin-

de ki çabalara zincirlerini vurmaktadır. Operasyonlara çok zorunlu hallerde başvurulmaktadır. II ci dünya savaşından sonra 1949 da Almanya ve Hollanda'da büyük para değeri ayarlamalarından sonra 1961 deki ve 1969 da ki Fransız devalüasyonu anılabilir. Türkiye de yapılan aralı devalüasyonları da burada ifade etmek isteriz.

Bir paraya güven, geniş ölçüde o paranın kambiyo kurunun istikrarına da bağlıdır. Sağlam para politikasında bununla ilgili bankalarda ki rasyonel çalışmaların temelinde, ülkenin siyasal bağımsızlık politikasıyla, dahildeki iç huzurda katmak gerekir. İç hayatın sendikal mücadeleyi gerektirmeyecek bir düzende oluşu da para değerine ve fiat istikrarına olumlu etkide bulunur. Meselâ 1968 yılı dok işçilerinin grevi, ingiliz sterlinine, aynı yılın mayıs olayları fransız frangına önemli yaralar açmıştır.

Ülkelerin ekonomik istikrarlarında «para değeri siyaseti» önemli rol oynuyor denilebilir. Para değeri siyaseti, para değerini yöneten mercilerin emrindeki, ekonomi özellikle banka sistemi likiditesi üzerinde etkide bulunmayı sağlayan imkanlar ve vasıtalar anlaşılır. Para değeri ve bununla ilgili fiat politikasında Bankacılık sistemi önem taşıyor dedik. Bunun nedeni yabancı ülkelerle ödeme ilişkileri-

nin yoğunlaştırmak olanaklarının aracının, bankalar olmasındandır. Para değeri ve bununla ilgili fiat politikası yabancı ülkelerde ortaya çıkacak konjoktür gelişmelerden etkilenebilir.

Para siyasetinin, ekonomik yapı etkenlerinden biri de halkın nakit paraya karşı genel tutumudur. Bu tutum enflasyonist ortamda hassaslaşır. Enflasyonda ise genel kural sabit gelirlerin, fiat artışlarını geriden izlenmesidir. Düşük gelir gruplarına, gelir aktarması yapıldığında ise yeni bir enflasyon kaynağı ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu gelir guruplarının tüketin eğilimi ötekilerine oranla daha fazladır. Artan talep karşısında gerekli üretim yapılmıyorsa fiatlar artacaktır. Bu ortam bankacılık sisteminin temellerini sarsan bir etkenin oluşumunu hazırlar.

PARA SİYASETİNİ YÜRÜTEN KURULUŞLAR VE BANKACILIK SİSTEMİ :

Para değeri siyasetini yürüten ve sorumluluğu üstüne alan kuruluş birçok devletlerde merkez bankasıdır. Merkez Bankası yanında diğer bazı kuruluşlara, özellikle hükümetlere de para değeri ve bununla ilgili para siyasetinde büyük yetkiler verilmiştir. Merkez Bankalarına devletin müdahale imkanlarının kapsamı devletten devlete önemli farklar göstermekte-

dir. Merkez bankası üzerinde yetkileri kullanmada büyük titizlik göstermek icap eder. Bu bankalar ekonomik ortamın tansiyonunu düzenleyici bir kuruluştur. Ekonomik yaşantıda merkez bankaları, faiz ve iskonto oranlarını tesbit etmeli, azami sınır çerçevesinde disponibilibite ve likidite oranlarını belirtmeli, kredi, açık payasa şartlarını tesbit yetkisinin bu kuruluşla ait olması icap eder. Ancak bu ekonomik operasyonlarda hükümetle bağımlı olmamalıdır. Ancak banka bu yetkileri kullanırken hükümetlerin genel ekonomi siyasetini destekleme yükümlülüğüne sahip olmalıdır.

Türkiye Merkez Bankası Para ve kredi politikasını, kalkınma planları ve yıllık programlara uygun bir tarzda yürütmekte, hükümetle müştereken milli paranın iç ve dış değerini korumak amacıyla gerekli tetbirleri almakta, milli paranın hacim ve tedavülünü düzenlemekte, bankalara ödünç para verme işlemini kanunda yazılı sınırlar içinde yürütmektedir. Fakat bu noktada hükümetin nüfus ve müdahalesini kısıtlayıcı kanuni engellemeler ve örf - adet ülkemizde teşekül etmemiştir.

Para siyasetinin önemli araçlarından biriside reeskont siyaseti; Tüzükleri gereği merkez bankasının bankalara acabileceği çeşitli, dolaylı likidite sağlama kolaylık-

larını kapsar. Merkez Bankası bankalardan, hazine bonoları veya devlet tahvilleri ile ticari senetler satın alarak, bankaların likidite ihtiyaçlarını karşılar. Reeskont politikası bankalar sisteminin çalışma düzeyinde, likidite alanını veya kredi hacminin sınırlandırılması yolu ile kredi arzını, etkisi altına alabilir.

T. C. Merkez Bankası da üç imzayı taşıyan ve ticari senetlerde 120 gün vadeli, sanayi-Maden işleyle, küçük sanayi, tarım kredilerinde en çok 9 ay vadeli senetleri reeskonta kabul edebilir. Ayrıca devlet tahvilleri ve borsaya kayıtlı sağlam tahviller karşılığı reeskont işlemine tabi tutulmaktadır. Bu işlemler ülkemizde orta vadeli kredilerin kaynağını teşkil eder. Orta vadeli krediler, gelişmekte olan sanayii, krediye ihtiyacı olan kuruluşlara aktif bir saha açar.

Para siyasetinin diğer bir aracı açık piyasa işlemlerini, merkez bankası statülerinde yapılması öngörülmüştür. Menkul kıymetlerin alınıp satılmasını ifade eden işlem, statü ve hükümetin ekonomi politikasıyla sınırlanmıştır. Ekseriye memleketlerde bu muameleler, mesela Fransada sadece kısa vadeli menkul kıymetlerle sınırlandırılmıştır. Halbuki diğer avrupa merkez bankası statüsünde, uzun vadeli menkul kıymetlerde açık pi-

yasa işlemine mevzu teşkil etmektedir.

Bankaların likiditesini etkilemek üzere, merkez bankalarının açık piyasa işlemlerinin muntazam olarak uygulandığı Hollanda ve F. Almanya gibi ülkelerde, Merkez bankaları, para piyasalarına müdahale edebilmeleri için, kısa, orta vadeli menkul kıymetler alımını sağlayacak özel fonlara sahiptirler. Bu fonlar ve açık piyasa işlemleri bankalar sisteminin kasa likiditesinin, aksamalarının giderilmesinde gayet elâstiki bir fonksiyon icra eder.

Türkiyede bir sermaye piyasasının henüz teşekkül etmemesi ve bu piyasayı tanzim edecek hukuki normların kodifikasyonunun yapılmaması açık piyasa işlemlerinin para arzına tesiri sınırlı kalmaktadır. Halen merkez bankamızın tedavül hacminin ayarlanmasında kullandığı vasıtalar iskonto faizi politikası ve reeskont muameleleridir.

Fakat bu araçlar ağır işleyen sistemin araçlarıdır. Bu nedenle Türkiyede sermaye piyasasını düzenleyen kanunun çıkması büyük bir zorunluluk taşımaktadır. Bu kanunun çıkması bankaların çalışma ufuklarını genişletilmesi bakımından bir değer taşıyacaktır.

Zaman zaman piyasamızda, ekonomi içi ve dışı etkenlerle likidite darlığı veya bolluğu hissedil-

mektedir. Bu gibi durumların ekonomimizde fazla tahribat yapmadan giderilmesi, merkez bankasının veya bankalar sisteminin piyasası süratle müdahale edebilecek, gerektiğinde piyasaya acele para zerkedebilecek veya piyasada bulunan likidite fazlasını süratle massede-bilecek, açık piyasa işlemlerinin kanunla düzenlenmesine bağlıdır. Ve buna ilişkin sermaye piyasası kanununun bir an önce T. B. M. M. çıkması icap eder.

Para politikasına tesir eden araçlarda biriside askari disbonibite siyasetini bu etüdümlerin sonunda bahsedelim. Bu araç ile ül-

kelerin ve bankaların likiditesi üzerinde etkilerde bulunulmakta bankalar sistemine kredi açma imkanları ayarlanabilmektedir. Bu iskonto haddi ve açık piyasa politikalarına yararlı bir ek araç olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarda bahis mevzuu ettiğimiz para politikası araçlarının, koordine edilmiş tarzda sermaye piyasası kanununda düzenlenmesi, hatta bunların kullanılmasını, ülkemizde, milli güvenlik kurulu gibi bir anayasa organı olarak gelmeyi istediğimiz muayyen zamanlarda toplanan ekonomik konseyde yapılması, ülkenin ekonomik yararı bakımından şarttır kanısındayız.

Dokuma sanayiinde de pamuk bunalım yarattı

Dokuma sanayiinin büyük bir bunalım içinde bulunduğu ve bunalımın ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecek boyutlara ulaştığı ileri sürülmektedir.

İzmir'deki özel sektör kuruluşları tarafından ortaklaşa hazırlanan raporda, «İç ve dış piyasadaki satış olanaklarının giderek azalması sonucu ortaya çıkan stokların, pamuklu dokuma fabrikalarının üretimlerini kısmalarına ve hattâ durdurmalarına yolaçacağı öne sürülmüştür». Raporda şöyle denmektedir :

«Dört milyon kişinin geçimini sağladığı pamuk tarım ve sanayi sektöründe, ulusal ekonomimizde son derece olumsuz etkiler yaratacaktır. Değeri milyarlarca liraya ulaşan yeni yatırımlar, sorunlar nedeniyle faaliyete geçirilememektedir. Bu durumda ham pamuk yerine iplik ihracatını öngören kalkınma planlarının hedeflerine ulaşması beklenmemelidir. Tekstil sanayiinin bugün içinde bulunduğu krizden kurtarılması için, kredi olanaklarının hedeflerine ulaşması da umulmamalıdır.»

Dünya Çapında Finansal ve Parasal bir bunalımla karşı karşıyamıyız ?

Celâdet MORALİĞİL

Schweizerische
Bankgesellschaft'den
Çeviri

Enflasyon haddinin azaltılması için, istihdam politikasının taşıyabileceği hudutlara kadar kesin bir kısıtlayıcı vergi, para ve dış ticaret politikası uygulaması zorunludur.

Kısa bir süre önce Schweizerische Bankgesellschaft'ın idare meclisi başkanı Dr. Alfred Schaefer New York Conference Board tarafından Londra'da düzenlenen bir toplantıda dünya çapındaki malî ve parasal durumun sorunları hakkında bir konferans vermiş bulunmaktadır. Özet olarak Dr. A. Schaefer şunları söylemiştir.

Sermaye kıtlığı artıyor

Dünya çapında bir malî ve parasal bunalımın emareleri artmaktadır. Sermaye kıtlığının giderek artmasının nedenleri kısmen millî ekonomilerde, kısmen dünya ekonomisinde, kısmen de uluslararası para sisteminde bulunmaktadır.

Sermaye kıtlığının en önemli nedeni enflasyondur. Enflasyon bir yandan sermayeye olan talebi artırırken, diğer taraftan da tasarruf isteğini zayıflatmaktadır. Bu da tasarruf sonucu oluşan sermayenin uzun vadeli arzını azaltmaktadır. 1972 senesinde tüm OECD ülkelerinin gayri safi sosyal hasılası 351 milyar dolar artarak 2663 milyar dolara ulaşmıştı. Gerçek artış ise sadece 126 milyar dolardı. Tasarruf isteğinin felce uğraması tehlikesi, özellikle enflasyon haddinin, tasarruf sonucu oluşan sermayenin uzun vadede getireceği semereden fazla olduğu ülkelerde mevcuttur. Bu durum hemen, hemen tüm sanayi ülkelerinde bulunmaktadır.

Devletin artan sermaye ihtiyacı

Devletin finansal tutumu artarak enflasyon motoru etkisini yapmaktadır. Yükselen bütçe açıkları ve artan devlet borçlanmaları bu meyanda ekonomide ve ev bütçelerinde vergi yükünün çok yükselmesine sebep oldu. Bazı ülkeler giderek yabancı ülkelere borç almak zorunluluğunu duymaktadırlar. Dış borçlar bu tempo ile devam ederse muhtelif sanayi ülkeleri hükümetlerinin borç ödeyemez duruma düşmesi tehlikesi vardır. Bu bakımdan gelecekte sadece gelişmekte olan ülkelerin değil bilâkıs ileri sanayi ülkelerinin de moratoryum ilân etmesi güncel olacaktır.

Özel sektörün de sermaye ihtiyacı artıyor.

Son yıllarda sadece devletin değil özel sektörün de sermaye ihtiyacı çok büyük ölçüde arttı. Söz gelişi altı ülkenin, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve Birleşik Amerika'nın özel sektörlerinin kullandığı banka kredileri (tüketim kredisi hariç) 1969-1973 arasında % 84 artarak 1408 milyar dolara ulaştı. Bu ülkelerdeki özel sektörlerin 1973 yılında 48 milyar dolar tutarındaki tüm aksiyon emisyonları ve yeni tahvil ihraçları 1969 a nazaran % 85 da-

ha yüksekti. Bu ülkelerin toplam gayri safi sosyal hasılası ise sadece % 44 artarak 2627 milyar dolara varmıştı. Bu oluşumun başlıca nedenleri, yatırımlarda artan sermaye yoğunluğu, çok yüksek ücret artışları, enerji ve hammadde fiyatlarındaki kuvvetli yükseliş ve gerileyen oto finansman haddi idi.

Uzun vadeli bağlantılardan kaçınma :

Enflasyona karşı bir şey yapamama ve etrafı saran ekonomik ve sosyal güvensizlik maddî değerlere doğru akma meydana getiriyor. Buna, faiz düzeyinin yükselen eğilimi, negatif gerçek faizler ve faiz bünyesindeki değişiklikler nedeniyle, parasını yatırmak isteyenlerde uzun vadeli bağlantılardan kaçınma da inzıam etmektedir. Daha yüksek faiz ve daha büyük esneklik bakımından gerçek uzun vadeli tasarruf sermayesi, kısa ve orta vadeli yatırımları tercih etmektedir. Bu suretle de uzun vadeli sermaye arzı daha azalmaktadır. Uzun vadeli sermayenin yetmemesi halinde ekonomi, uzun vadeli yatırımları artan ölçüde kısa vadeli paralarla finanse etmek zorunda kalacaktır. Bu yola gidilmesi ise büyük bir istikrarasızlık tehlikesi ihtiva etmektedir.

Uluslararası sermaye hareketlerinde değışiklikler

Son zamanlarda petrol ve muhtelif ham maddelerdeki çok yüksek fiyat yükselmeleri önemli miktarların sanayi ülkelerinden enerji ve ham madde üreten ülkelere akışı şeklinde, şimdiye kadarki sermaye hareketlerinin aksine bir akış etkisi yaptı. Tahminen bu miktarların yarısı tekrar sanayileşmiş ülkeler ekonomilerinde yatırılacaktır. Fakat bu yatırımlar genellikle ödeme bilânçoları fazla ölçüde açık veren ülkelere olmayacaktır.

Alınacak tedbirlerin esasları

Sebeplerin özellikle bulunduğu yerleri saptayarak, olusan finansal ve parasal bunalımlardan kaçınmak için, muhtelif alanlarda tedbirler alınmalıdır. Enflasyon haddinin azaltılması için, istihdam politikasının taşıyabileceği hudutlara kadar kesin bir kısıtlayıcı vergi, para ve dış ticaret politikası uygulaması zorunludur. Enflasyonla etkili bir mücadele için bütün sanayi ülkelerinin bu savaşa iştiraki şarttır. Sadece bu suretle ithal olunan önemli ham maddelerin ve enerjinin fiyatlarının geriletilmesi veya hiç olmazsa mustakar tutulması sağlanabilir. Enflasyonla etkili bir savaş netice itibariyle bütün halk

tabakalarının mantığının değışmesini şart kılmaktadır.

Petrolün ve ham maddenin meydana getirdiği ödemeler bilânçosu açıklarının finansmanı :

Yeni durumun oluşturduğu şartlara uyana kadar geçici tedbir olarak, ya hiç ya da yeteri kadar döviz rezervleri bulunmayan ülkelere Uluslararası Para Fonu kanalı ile kısa ve orta vadeli kredilerin verilmesi söz konusu olabilir. Fakat öncelikle petrol ve ham madde ülkelerinin mal alımı için kullanmadıkları fazla dolarları açık veren ülkelere tekrar devreye sokulması gereklidir.

Sanayileşmiş ekonomiler bir tarafta, petrol ve ham madde ülkeleri diğer tarafta olmak üzere bunlar arasında uzun vadeli bir iş birliği yoğunlaştırılması söz konusu edilebilir. Bu suretle petrol ve ham madde ülkelere know-how ve yatırım malları satılması, hatta petrol ülkelerinin endüstrileşmiş ülkelere daha fazla uzun vadeli iştiraklere girişmesi ve direkt yatırımlar yapması ile uzun vadeli ödemeler bilânçosu dengesi düşü-
nülebilir.

Sabit kambiyo kurları sistemi-ne dönmek mümkündür.

Meydana gelmiş olan ödeme

bilânçosu sorunlarını çözmek dünya para sistemi reformu için vazgeçilmez bir şarttır. Fakat başarılı bir reform için daha çok şartlar gereklidir : Ekonomik bakımdan «Doğru olanı», popüler olmayan tedbirlerle uygulayabilecek güçlü demokratik hükümetler; para, mali-

ye ve çalışma disiplininin kuvvetlendirilmesi; millî ekonomilerin bütünleşmiş bir dünya ekonomisine yöneltilmesi; ekonomiden iştenenlerle ekonominin gücü arasında uyum; ânemli paralara karşı konvertibilite getirilerek parasal disiplinin temin olunması.

Turist geliri ilk altı ayda yüzde 75 arttı

Kıbrıs olaylarına rağmen 1974'te Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısında plân hedeflerine ulaşılacağı, yurt dışına giden yurtdaş sayısında ise plân hedeflerinin aşılabileceği belli olmuştur.

Kesinleşen rakkamlara göre, «1974'ün ilk altı ayında yurda 541 bin 671 turist gelmiş buna karşılık 424 bin 522 kişi yurt dışına gitmiştir» Kıbrıs olayları nedeni ile temmuz ve ağustos aylarında Türkiye'ye gelen yabancıların sayısında büyük düşme olmuş ancak eylül ayından itibaren yeniden eski düzeyine ulaşmıştır.

1974 programında yurda 728 bin yabancınn geleceği öngörül-
düğünden ilgililer, «yıl sonuna kadar bu rakkama varılacağını hatta aşılacağını» bildirmişlerdir.

GİDENLER DE BOL DÖVİZ GÖTÜRÜYOR

Turist sayısındaki nisbi artışa rağmen turizm gelirlerindeki artış fazla olmuştur. Turizm Bakanlığı'ndan alınan bilgiye göre, «Yılın ilk altı ayındaki turizm gelirleri, para fonu anlayışına göre 83 milyon 197 bin dolar olmuştur. Bu miktar 1973 yılının aynı dönemine oranla yüzde 75,2 fazladır.»

Para fonu anlayışı'na göre, turizm giderlerindeki artış, bir yıl öncesine oranla yüzde 87,8 olmuştur. 1973'ün ilk yarısında 32 milyon 265 bin dolarlık turizm gideri olduğu halde, bu yılın aynı zaman aralığındaki gider 60 milyon 586 bin dolar'a çıkmıştır.

Sosyal Güvenlik, Bağ-Kur'un Bünyesi ve Gelişmesi

Özcan ŞENGÖLGE

Bağ-Kur Aktüarya ve Araştırma Dairesi Başkanı

1. Ekim. 1972 de bütün Türkiye'de uygulamaya geçmiş olan BAĞ-KUR bugün 820.000 i aşan tescilli sigortalı 1,5 milyarı aşan maddi varlığa ve hizmet götürdüğü geniş kitlenin güvenine sahip büyük ve köklü bir kuruluş haline gelmiştir.

1 — SOSYAL GÜVENLİK NEDİR?

Sosyal Güvenlik aşağıdaki hedeflere ulaşmak amacı ile alınmış bir tedbirler bütünüdür.

a) Halkı hastalık, işsizlik, yaşlılık ve aile reisinin ölümü halinde kazancın kesilmesinin doğuracağı sefaletle karşı korumak,

b) Halka tedavi yardımları sağlamak,

c) Çocuk yetiştiren ailelere para yardımı yapmak.

Milletlerarası Çalışma Konferansı'nın 1952 yılında kabul ettiği «SOSYAL GÜVENLİĞİN ASGARİ NORMLARI HAKKINDA SÖZLEŞME» ye göre SOSYAL GÜVENLİĞİN dolaylı tanımı budur.

Her ülke sosyal güvenlik sorunlarını kendi yöntemleri ile çözmeye çalışmaktadır. Bu amaca ulaşmak için TEORİ ile uygulama, İDEAL ile olanaklar arasındaki en uygun nokta aranmaktadır.

Sosyal Yardım ise ellerinde olmayan nedenlerle muhtaç duruma düşenlere devlet bütçesinden ayrılacak bir fondan yardım vermedir. Bizde daha ziyade gönüllü kuruluşların ve mahalli idarelerin bu alanda çalıştığını görüyoruz.

2 — SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ :

Sosyal Güvenliğiün kurulmasında birinci yol «SOSYAL SİGORTA» ikinci yol «SOSYAL YARDIM» sistemidir.

Sosyal sigortanın finansmanı vergi yolu ile sağlanabileceği gibi sigortalılardan toplanan primler ile de mümkündür. Bu arada devletin prim sistemine katkısı da olabilir.

Devletin Sosyal Hayata müdahale etmesini kabul etmeyen ve sosyal sigorta rejimlerinin gerektirdiği karışık mekanizmadan çeken zengin bazı ülkeler «SOSYAL YARDIM» yolunu sosyal sigorta sistemine tercih etmişlerdir.

Gerek sosyal güvenlik, gerekse sosyal yardım sistemi milletçe dayanışma esasına dayanır. Her kazancın bir kısmı vergi şeklinde hazineye ulaşır ise sosyal yardım sistemi âdil bir hale gelmiş olur. Yine sosyal sigortalıkta, genç nüfus daha uzun süre prim ödemek suretiyle ve sayıca çok olduklarından nüfus piramidin tabanı zirvesini primleri ile finanse etmiş oluyor.

Finansmanı sigortalıların ödediği primlerle sağlanan Sosyal Sigortalar'ın finansmanında iki farklı yöntem uygulanmaktadır: KAPİTALLİZASYON ve REPARTİSYON sistemleri. Bu sistemleri kısaca şöyle açıklayabiliriz :

Sosyal sigorta kapitalizasyon sistemine göre finanse edilmekte ise prim gelirleri kısmen sigortanın cari gider ve yatırımlarına, kısmen de fon birikimine tahsis olunacaktır.

Repartisyon (dağıtım) yönteminde fon biriktirilmez. Prim oranları kısa devreler için gelirin cari

giderleri karşılayacağı oranlarda saptanır.

II.

BAĞ-KUR'UN BÜNYESİ

1. UYGULAMA :

BAĞ-KUR Eylül 1971 de çıkarılan 1479 sayılı yasa ile kurulmuştur. Yasa, yurt çapında örgütlenme ile birlikte kademeli bir uygulamayı öngörürken 1. Ekim. 1972 den itibaren bir merkez örgütü ile ve tüm yurttaki her türlü hak ve yükümlülükler ile birlikte uygulamaya konulmuştur.

2. UYGULAMA MODELİ :

Yurdumuzda BAĞ-KUR kapsamına giren vatandaş sayısı 2 milyon dolaylarındadır. Bu kadar geniş bir kütleye hitap eden BAĞ-KUR, yurt çapında örgütlenmeye gitmeden, bütün yurttaki uygulamayı sağlayacak bir model araştırmış ve böylece «KADEMESİZ UYGULAMA PLANI» ortaya çıkmıştır.

Plânın üç esası vardır :

a) Bütün yurda yayılmış olan meslek kuruluşları, banka ve PTT örgütlerinden yararlanılacaktır.

b) Formaliteler en az düzeyde tutulacak ve taşra örgütlenmesine de gidilmeyerek hizmetin maliyeti çok düşük olacaktır.

c) Kuruluştan itibaren elektronik makinalarla çalışılacaktır. Uygulamanın esasları böylece saptandıktan sonra plânın ayrıntılarına geçilmiş ve hangi işlemlerin hangi kuruluşlarca ne şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Uygulama Plânının ayrıntıları da saptandıktan sonra Bakanlar Kurulu kararı ile 1. Ekim. 1972 den itibaren uygulama başlamıştır.

Kurum bir yandan tescil işlemlerini tamamlarken sigortalıların kütüğü de ortaya çıkmış oluyordu. Bu arada az da olsa tahsis işlemleri de başlamıştır. Gerek iş kazası sonucu ölenlerin hak sahiplerine sigortalılık süresine bakılmaksızın aylık bağlama yükümlülüğü, gerekse hizmet birleştirmesi yapan sigortalıların aylık talepleri, uygulamanın başlangıcından itibaren BAĞ-KUR'u tahsis işlemleri ile de karşılaştırmış oluyor.

Özellikle, benzer kuruluşlarda tahsis işlemlerindeki gecikmelerin sigortalıların devamlı şikayet konusu olduğunu bilen BAĞ-KUR aynı gecikmelerin Kurum'da görülmesi için tüm olanaklarını seferber etti. Ancak, iş kazası tahkikatlarının bazen uzaması, kimi durumlar da hizmet birleştirmesi yapan sigortalıların diğer kuruluşlardan hizmetlerinin geç gelmesi nedenleriyle tahsislerde gecikmeler görülmektedir.

3 — SAĞLANAN SİGORTA YARDIMLARI :

a — **Malüllük Sigortası** : Bir sigortalı çalışma gücünün en az üçte ikisini kaybettiğini sağlık kurulundan belgelerse malül sayılır. Çalışma gücünün nerede ve nasıl kaybedilmiş olduğu önemli değildir.

Malül sigortalının aylıktan yararlanabilmesi için en az 5 tam yıl sigorta primi ödemiş olması gerekir. Bu sürenin tamamının BAĞ-KUR'da geçmesi de şart değildir. Başka güvenlik kuruluşlarındaki sigortalı geçen süre ile BAĞ-KUR'da prim ödenen süre birleştirildiğinde 5 yıl tamam oluyorsa malül sigortalıya aylık bağlanır. Bağlanacak aylık, sigortalının en son ödemekte olduğu basamağın % 70 i oranındadır. Bu aylık malüllüğün devam ettiği sürece ödenir.

b — **Yaşlılık sigortası** : Yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için sigortalının en az 15 tam yıl prim ödemiş olması ve kadın ise 55, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması gerekir. Bu durumun tek istisnası geçici 2. maddeden yararlanma halidir. Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte en az on (10) yıldanberi kendi hesabına çalıştığını belgeleyenleri yaştaki sigortalı 5 yıl prim ödemekle 15 yıl prim ödemiş gibi işlem görür. Böylece emeklilik yaşına ulaşması halinde, 5 yıl prim öde-

yen bu durumdaki sigortalıya aylık bağlanır.

Bağlanacak aylığın oranı sigortalının son defa prim ödediği basamağın % 70 i dir. Sigortalı kadın ise 55, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve çalıştığı işi herhangi bir nedenle bırakmakla beraber 15 tam yıl ya da geçici 2. ci maddeden yararlanmasına rağmen 5 tam yıl prim ödememiş olması halinde, ödediği primler kendisine toptan iade edilir. Tabii bunun için de sigortalının istekte bulunması şarttır.

c — Ölüm sigortası : Ölüm sigortasından yapılan yardımlar, ölen sigortalının hak sahiplerine aylık bağlama, toptan ödeme ve cenaze yardımı yapılmasıdır.

Sigortalı 3 tam yıl prim ödedikten sonra eceliyle ölmüş ise son prim ödediği basamağın % 70 i oranında, hak sahiplerine aylık bağlanır. Sigortalının ölümü bir iş kazası sonucu olmuş ise hak sahiplerine sigortalılık süresince bakılmaksızın aylık bağlanır.

Ecel ile ölümlerde 3 yıllık süre dolmamış ise hak sahiplerine, sigortalının sağlığında ödediği primler toptan iade edilir. Ayrıca ölen sigortalının cenazesini kaldırana 1000 TL. cenaze yardımı yapılır.

III.

BAĞ-KUR'UN GELİŞMESİ

1 Ekim 1972 de bütün Türkiye'de uygulamaya geçmiş olan BAĞ-KUR bugün 820.000 i aşan tescilli sigortalı 1,5 milyarı aşan maddi varlığa ve hizmet götürdüğü geniş kitlenin güvenine sahip büyük ve köklü bir kuruluş haline gelmiştir .

Türk Sosyal Güvenlik alanında büyük bir boşluğu dolduran BAĞ-KUR'un kurulması ile Sosyal Güvenlik'ten yararlanan nüfus 2,3 milyondan 4 milyona yükselmiştir.

Kişilere sosyal güvenlik hakkının sağlanması için sosyal yardım örgütü kurmak ve kurdurmak devletin ödevidir. Ülkemizde bu alanda sosyal güvenliğin sağlanması zorunluğu bir Anayasa kuralı olarak Devlete yüklenmiştir (Madde : 48).

Ne varki yine aynı Anayasamız (Madde : 53) mali olanaklar oranında aşamalı olarak tüm ulusun Sosyal Güvenliğe kavuşturulacağını öngörür.

Bugün ikinci uygulama yılını dolduran BAĞ-KUR Sosyal Güvenlik alanında önemli bir aşama sağlamıştır. Bağ-Kur Türkiye'nin en genç fakat güçlü, yaygın ve etkin üçüncü bir Sosyal Güvenlik Kuruluşudur.

1973'de ALTIN VE PARA REZERVLERİ *

Dündar MURADOĞLU

Merkez Bankası Teftiş Kurulu Bşk.

Gözden geçirilen dönem içinde serbest piyasadaki altın kuru, dünyadaki ekonomik karışıklık derecesinin ölçü aleti olma görevini mükemmel şekilde ifa etmiştir.

(*) La Banque des Règlements Internationaux (Uluslararası Ödemeler Bankası) nın 44 ncü yıllık raporundan alınmıştır.

Not : Rand = Güney Afrika devleti para birimi

Altın: Üretim, Piyasalar ve Rezervler :

Son üç yıl içinde dünyadaki altın üretimi (S. S. C. B., diğer Doğu Avrupa ülkeleri, Kıt'a Çini ve Kuzey Kore'dekiler hariç) 1973 de azalarak bir yıl önceki 1.175 tona karşılık ve 1970 dekine nazaran da % 15 bir düşüş göstererek, 1.095 tonda kalmıştır.

Geçen sene vukua gelen toplam 80 tonluk alçalışın 57 tonu, Güney Afrikadaki istihsalın 909 tonundan 852 tona gerilemesine tekabül etmektedir. 1973 de işlenen altın cevherinin hacmi bir önceki yıldakinden % 4 fazla bulunuyordu, fakat söz konusu maden fiatının yükselişi neticesinde çıkarılan maden filizi tenörünün yeniden ortalama % 10 azalması sonucu bu gelişme hemen hemen tamamen yokolmuştur. Bahis mevzuu madenin her onsu için Güney Afrika sanayiine ödenen vasati fiat 25,32 rand artarak 65,16 randa yükselmiştir. Halbuki üretim masrafları 28,63 randa erişmek üzere 7,09 rand artmıştır. Netice itibariyle, beher ons saf altının fiili kârı iki kat (18,23 rand'dan 36,53 Rand'a) olmuştur. İstihraç masraflarının aşağı yukarı üçte bir pahalılaşması bile söz konusu madene ait kurların yükselmesine âmil olmuştur, zira maden cevherinin altın tenöründeki azalış nazarı itibara alınması bile, ücretlerin da-

DÜNYADAKİ ALTIN ÜRETİMİ

Ülkeler	1929	1940	1946	1953	1969	1970	1971	1972	1973
Metrik Ton Olarak									
Güney Afrika	323,9	436,9	371,-	371,4	973,-	1000,4	976,3	908,7	852,3
Kanada	60,-	165,9	88,5	126,1	79,2	74,9	70,3	64,7	59,9
A.B.Devletleri	64,-	151,4	49,-	60,9	53,9	54,2	46,5	44,4	36,7
Gana	6,4	27,6	18,2	22,7	22,-	21,9	21,7	22,5	22,7
Filipinler	5,1	34,9	-,-	14,9	17,8	18,7	19,8	18,7	18,2
Avusturalya	13,3	51,1	25,6	33,4	21,7	19,4	20,9	23,4	18,-
Rodezya	17,4	25,7	16,9	15,6	14,9	15,6	15,6	15,6	15,6
Japonya	9,3	12,6	1,3	7,1	7,7	8,-	7,9	7,4	7,8
Kolombiya	4,3	19,7	13,6	13,6	6,8	6,3	5,9	5,9	6,5
Meksika	20,4	27,4	13,1	15,-	5,6	6,2	4,7	4,5	4,7
Zaire	4,9	17,4	10,3	11,5	5,5	5,5	5,4	4,3	3,6
Toplam	529,-	970,6	607,5	692,2	1208,1	1231,1	1195,-	1120,1	1046,-
Diğer Ülkeler	41,5	194,4	59,-	62,-	52,9	56,8	55,1	52,8	48,-
Tahmini Dünya Üretimi (x)	570,5	1165,-	666,5	754,2	1261,-	1287,9	1250,1	1172,9	1094,-

(x) S.S.C.B., Doğu Avrupa, Kıt'a Çini ve Kuzey Kore dahil değildir.

ha iyi bir duruma getirilmesi için yapılan önemli bağışlamalar maliyeti artmıştır.

Güney Afrikada, sarı madene ait kurların maden cevherindeki ortalama altın tenörünü artışından hasil olan olumsuz tepkileri, bazan ülkedeki altın ihtiva eden kaynakları olanca gücüyle sömüren kamu yetkililerinin politikaları ve madencilik faaliyetiyle ilgili kârlardan alı-

nan vergilerin müterakki tarifişi dolayısıyla daha da şiddetlenmiştir. Altın fiyatının yükselişi yeni maden yataklarının işletmeye açılmasını özendirmekte ve aynı zamanda mevcut madenlerin ham maddeleri işleme olanaklarını arttırmaktadır; bu yüzden, uzun sürede çıkarılan maden cevheri tonajının artışı maden cevherindeki ortalama tenörün azalışını telâfi etmektedir. Bununla

beraber, yakın zamanlarda altın kur-
larına ait yükselişin büyüklüğü ve
yeni maden yataklarının faaliyete
geçirilmesi için gerekli olan müh-
let dolayısıyla Güney Afrikada altın
üretimindeki gerileme daha bir sü-
re devam edeceğe benzemektedir.
Bundan dolayı, 1974'ün ilk dört ayı
zarfındaki üretim, bir önceki yıl dü-
zeyinin % 10 altında kalmıştır.

Sarı maden üreticisi diğer üç
ülke: A. Birleşik Devletleri, Kanada
ve Avustralya 1973 deki istihsalle-
ri sırasında, 8 ton, 5 ton ve gene 5
ton azalış kaydetmişlerdir. Geri ka-
lan batı dünyasında üretim düzeyi
pek değişmemiştir. Batı dünyasın-
daki altın üretiminin, 1972 de oldu-
ğu gibi düşmesi, ticari sahada ko-
münist memleketler tarafından kul-
lanılan söz konusu maden hacminin
artışı nedeni ile tamamen gideril-
miştir. S. S. C. B.'nin 1973 deki sa-
tışları 330 ton olarak tahmin edile-
bilir, bu rakam 1965 den beri en ö-
nemli miktarı ifade etmektedir. Bi-
naenaleyh, geçen yıl arz olunan ye-
ni altın hacminin toplamını 1972 yı-
lına nazaran aşağı yukarı % 4 bir
artışla, 1.425 ton olarak hesap et-
mek mümkündür. Fiilen piyasaya arz
edilen sarı maden tonajındaki artış
çok hızlı olmuştur: Takriben 185
ton, yani % 14. Bu durum, 1972 de
95 ton güçlenmiş bulunan batı ülke-
lerine ait resmi altın mevcutlarının,
1973 de 40 ton kadar azalmış bulun-
masıyla açıklanabilir. Güney Afri-

ka geçen yıl resmi rezervlerini,
1972 deki 195 tona mukabil, sadece
35 ton kadar takviye etmiştir; 1973
de Güney Afrika rezervlerinin bu
şekilde güçlenmesi ise, diğer ülke-
lerin stoklarında önceden ayrılan
miktarların satışları sonucunda
fazlasıyla telâfi edilmiştir.

Piyasada arzın artışı, yatırımlar
sonucunda ve yıl zarfında kur-
larda, 1 ons altının 65 \$'dan 113 \$'a
fırlamasında görüldüğü şekilde, re-
kor bir yükselişe meydan verme-
den altın talebinin şiddetli gelişi-
şimini yeterince karşılayamamıştır.
Bununla beraber söz konusu maden
fiatının yükselişi, öyle görünüyor
ki altının gelişmiş ülkelerde ku-
yumculuk ve diğer sanayi uygula-
malarda kullanımına son vermiş
ve sarı madenin, Orta-Doğu ve U-
zak-Doğu gibi geleneksel olarak bi-
riktirildiği bölgelere yönelik akımı-
nı yavaşlatmıştır. Buna karşılık,
1973 nisanında Japonyada altın it-
halâtı kısıtlamasının kaldırılması
sonucunda, parasal olmayan ama-
larla Japonya hesabına yapılan al-
tın satın almalarında büyük bir can-
lanış müşahade edilmiştir. A. Bir-
leşik Devletlerinde, Amerikan va-
tandaşlarının ellerinde yeniden ve
serbestçe altın bulundurabilme is-
temleri hükümeti, paritenin tādili
hususunda eylül 1973 tarihli kanu-
na, Başkanın milli menfaatlere ay-
kırı düşmiyeceğini bildirerek buna,
müsaade edeceği ölçü dahilinde

Altının menşei ve kullanılışı (tahmini olarak)

Kaynakları	1969	1970	1971	1972	1973
	metrik ton olarak				
Üretim	1.260	1.290	1.250	1.175	1.095
Komünist ülkelere satışları (tahmini)	5	50	90	200	330
Toplam	1.265	1.340	1.340	1.375	1.425
Batılı ülkelere ait resmi ankeslerdeki değişiklikler	110	290	—130	95	— 40
Serbest piyasaya satışlar	1.155	1.050	1.470	1.280	1.465

cevaz veren bir kayıt konulması sonucuna varmıştır.

Bundan başka, sarı madenin kurlarındaki kuvvetli gelişme altın paraya ilişkin hükümlerde de bazı değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir. 1973 kasımında, Federal Reserve Board başkanı, Federal Almanya Cumhuriyeti, Belçika, A. Birleşik Devletleri, İtalya, Hollanda, İngiltere ve İsviçre merkez bankaları guvernörlerinin, piyasaya altın satmamak hususunda mutabık bulundukları 17 mart 1968 anlaşmasına son verdiklerini bildirmiş ve Amerikan yetkili mercilerinin düşüncelerine göre Uluslararası Para Fonu üyelerinin, Fon tüzüğünün para

otoritelerinin pariteden daha yüksek bir fiatla altın satın almalarını engelleyen IV ncü maddesine bağlı kalacaklarını ilâve etmiştir. 7 aralıkta, Güney Afrikanın talebi üzerine Uluslararası Para Fonu, hükümleri uyarınca Güney Afrikanın cari döviz ihtiyaçlarını karşılamak için, piyasa kurlarının pariteye eşdeğer veya ondan daha alçak bir düzeye inmesi halinde Fon'a altın verebilmesinin mümkün bulunduğu, halbuki buna mukabil kendisine ait altın üretiminin ticarileştirilmesine ilişkin bazı zorunluluklara uymayı kabul ettiği, 30 aralık 1969 anlaşmasına son vermiştir.

23 nisan 1974 de, A.E.T. üyesi

dokuz ülkenin maliye bakanları, resmi altın rezervlerinin yeniden yer değiştirmesine müsaade edilmesi fikrini müsait karşılıklarını açıklamışlardır. Bunlar altının, piyasadadan türeyen bir fiatla ve bazı hudutlar dahilinde kalınarak, merkez bankaları arasında kararlaştırılacak esaslara göre serbest piyasada resmen alınıp satılmasını düşünmüşlerdir.

Gözden geçirilen dönem içinde serbest piyasadaki altın kuru, dünyadaki ekonomik karışıklık derecesinin ölçü âleti görevini mükemmel şekilde ifa etmiştir. Kambiyo piyasaları ve enflasyon üzerinde önceki hareketliliğin olduğu kadar, kotasyonları 1973 başında öngörülmesi pek de mümkün olmayan bir düzeye getiren, 1974 şubatında petrol ürünleri fiatının gelişimindeki kararsızlıkların da etkisi bulunmuştur.

Gerçekte, Londradaki ons altın kurunun hemen hemen bütün ocak ayı boyunca 65 \$ civarında kalmış olması dolayısıyla, 1973 yılı nispeten sakin başlamıştır. Ancak, şubattaki kambiyo buhranından itibaren kotasyonların onsu 90 \$'a yakın rekor bir seviyeye kadar süratle yükselmiştir. Mart ortasında 1 ons altının fiatı yaklaşık olarak 80 \$'a inmişken, Japonlar hesabına yapılan satın almaların tesiriyle kotasyonlar, mart sonunda 1 ons altın 90 \$ ortalama dengesine eriş-

mek üzere tekrar yükselmeğe başlamıştır. Bu iki ay zarfında talebin sağlamlığını muhafaza etmesi şunu açıkça göstermektedir ki fiat yükselişi hareketi, piyasaya Güney Afrika tarafından olduğu kadar S. S. C. B.'nce de yeni ve önemli hacimde altın sürüldüğü bir dönemde meydana gelmiştir. Bu durum ikinci üç ay içinde de aynı ile devam etmiş ve nisanda, mayıs başında olduğu gibi, kurlar 1 ons altın 90 \$ civarında bulunmak üzere tercihan istikrarlı bir şekilde kalmıştır. Bununla birlikte, bu kararlılığı yaran kambyo piyasaları ile ilişkili sükûnet devresi çok sürmemiştir. Mayıs ortasına doğru dolar yeni spekülasyon hamlelerine maruz kalmış ve bunlar temmuzun ikinci haftasına kadar birbirini izlemiştir. Bu iki ay içinde piyasada altın fiatı rekor olan 1 ons 127 \$ düzeyine ki bu fiat yıl başında kote olan kurun iki katıdır- erişmek üzere, haziranın ilk günlerinde ve temmuz başlarında, yeniden ve hızla yükselmiştir.

Bunu takiben, kambiyo piyasasındaki ortamın iyileşmesi ve doların gittikçe güçlenmesi kotasyonlarda bir gevşeme meydana ketirmiştir. Eylül sonunda kur tekrar 1 ons 100 \$ dolaylarına inmiş, ekim ve kasım başında çok kere bu seviyenin de altında kalmıştır. 13 kasımında, 1968 eski altın birliği üyeleri arasında ve altın konusunda ya-

pılmış bulunan anlaşmanın iptal edildiğinin bildirilmesi, piyasa tarafından serbest piyasaya kasımın ikinci yarısından itibaren resmi rezerv satışları yapılacağına açık bir işareti olarak yorumlanmıştır ve bunun sonucu kurların 90 \$'ın altına düştüğü görülmüştür. Bu sırada, piyasadaki altın fiyatı ve doların fiili kambiyo kuru aşağı yukarı mayıs-temmuz krizinden önce bulundukları düzeye erişmişti.

Bununla beraber, iki ay zarfında doların çok güç kazanmasına rağmen altın fiyatı, bu andan itibaren yükselmeye başlamıştır. Altın bakımından yeniden elde edilen bu kârlı vaziyetin temel nedeni, değışken değerli menkul kıymetler piyasasında petrolle ilgili kararsız durumun ve genellikle hüküm süren politik huzursuzluğun mevcut bulunduğu bir dönemde, yatırımcıları giderek artan bir biçimde ve reel aktiflerin lehine, itibari olarak ifade edilen kıymetlerden vazgeçmeğe teşvk eiden, dünyadaki enflasyonist gerginliklerin şiddetli oluşu ile izah edilmektedir. Kasımın ikinci yarısında, sarı madenin pek yüksek olmayan kur seviyesi birçok alıcıyı cezbetmekte gecikmemiştir ve ay sonunda 1 ons altının fiyatı tekrar 100 \$'a yaklaşmıştır; aralıkta ise, yetkili mercilerin altın para konusundaki tutumlarının gösterdiği değışiklik bir defa daha kurları 1 ons altın = 110 \$ kurunun üstüne çık-

maya tahrik etmiştir. Ayın sonuna doğru, petrolün açıklanan fiyatlarındaki yeni ve büyük yükseliş ile petrol ihracatçısı ülkeler tarafından ilerde resmi altın mübayaaları yapılabileceğı ihtimali enflasyon görünümüne güç kazandırmıştır. Fransız otoritelerinin, ticari frank'ı dalgalanmaya bırakmak hususundaki kararı ve merkez bankaları arasındaki ödemelerde kullanılabilen altın fiyatındaki yükselişle ilgili olarak bazı resmi çevrelerce yapılan çağrı sonucunda, Londrada kote altın kuru, muhalefete rağmen 24 ocaktaki hareketli oturumda, 141 \$'ı bulmuştur. Söz konusu kur daha sonra, şubatın ilk günlerinde tekrar süratli bir yükseliş kazanmak üzere, kısa bir dönem içinde düşmüş ve şubattın 26 sında, üç ay zarfında iki katından fazla bir gelişme göstererek, 185 \$ olan rekor düzeye erişmiştir. Altına karşı ilgi çeşitli nedenlere dayanmakta olup sikke fiyatının çabuk altınınkinden daha süratli yükselmesi küçük tasarruf sahiplerinin de piyasada çok faal oldukları gös? termektedir. Bundan daha mühimi belki de şudur ki, şubat sonunda kurların yükselmesi duraklamış bulunmasına rağmen o tarihten beri önemli bir gerileme olmamıştır. Mayıs sonuna doğru 1 ons altın 160 \$'dan biraz fazla etmekteydi. Cari dolar kuru ile değerlendirilen batı dünyasındaki resmi altın stokları 1973 de, 4,9 milyar \$ kıymet artışı

göstermek suretiyle, 44,9 milyar \$'dan 49,8 milyar \$'a yükselmiştir. Bu gelişme söz konusu madenin dolar olarak toptan % 11,1 reevalüe edildiğini ifade etmektedir. 1 ons altın = 42,22 \$ esasına göre, batı ülkelerine ait bütün resmi altın mevcudunun geçen yıl içinde, 49840 milyon \$'dan 49795 milyon \$'a indiği tahmin edilmektedir. Güney Afrikanın rezervlerinden ayırıp transfer ettiği 45 milyon \$, diğer ülkeler tarafından serbest piyasaya sürülen altın para dolayısıyla aşağı yukarı dengeleşmiştir. Uluslararası parasal kuruluşların altın varlıkları 55 milyon \$'a inmiş bulunmaktadır, bu azalış daha ziyade Avrupa Fonu'nun tasfiyesi ve üye olmayan ülkelere Fon tarafından altın mevcudunun, geri verme sözleşmesine dayanılarak verilmesinden meydana gelmiştir. Bilhassa Belçikanın resmi altın stokunun 40 milyon \$ azalması Uluslararası Kalkınma Bankası'ndan bir sarı maden istikrazi talebinde bulunmasını tevhit etmiştir.

Tüm Para Rezervleri :

1973 de, A. Birleşik Devletleri doları ile ifade edilen tüm para rezervleri süratli bir ahenkle çoğalmıştır. Bütün memleketlerdeki altın, döviz ve özel çekme hakları ve buna ilâveten söz konusu ülkelerin Uluslararası Para Fonundan ala-

caklı durumları, 1973 de, 1972 dekinden % 20 fazlasıyla, 24,4 milyar \$'dan 25,8 milyar \$'a, takriben % 15, yükselmiştir. Toplam rezervlerin güçlenmesi büyük kısmıyla 1973'ün ilk üç ayı içinde meydana gelmiştir, halbuki geçen yılın son dokuz ayı zarfında bu yedeklerde bir duraklama kaydedilmiştir.

1972'dekin aksine, döviz olarak resmi alacak ve mevcutların güçlenmesinin ve Özel Çekme Hakları tahsisinin sonucu 1973 senesi zarfında topyekûn bir ilerleme meydana gelmiştir ve gene aynı yıl içinde kaydedilen gelişmelerin önemli bir bölümü Amerikan parasından gayri dövizlerden oluşan mevcut ve alacaklar dışındaki aktif rezervlerin dolar olarak kıymetlendirilmelerinde husule gelen değişikliklere atfedilebilir. Böylece, yekûnu 6,1 milyar \$'a yükselmiş bulunan varlıkların, Özel Çekme Haklarının ve Fon'a karşı mevcut alacaklı durumlarının fazlalaşması, tamamı dolar olarak ifade edilen resmi altın fiatı reevalüasyonunun bir neticesi idi. Bundan başka, kambiyo rezervlerinin gösterdiği 18,3 milyar \$'lık şişkinliğin bir kısmı da doların diğer belli başlı paralara nazaran arz ettiği kıymet düşüşü ile izah olunmaktadır. Her nekad bu bölümün önemi hakkında kesin bir bilgi yoksa da, aşağı yukarı 1,5 milyar \$ olarak tahmin edilmektedir. Yapılan hesaplara göre öyle zannedilmek-

tedir ki geçen yıl muhasebe kayıtlarında gösterilen değişiklikler, para rezervlerinin bütün hacmine ait artışın yaklaşık olarak üçte birini teşkil etmektedir.

Bu hareketlerin dışında, geçen yıl bütün rezervlerin artışında şayanı dikkat bir azalış husule gelmiştir. Bunun nedenini A. Birleşik Devletleri ödemeler dengesinin iyi bir duruma gelmesinde aramak lâzımdır. Resmî mevzuat esaslarına göre hesaplanmış Amerikan ödeme açıkları, 1972 ile 1973 arasında 9,3 milyar \$'dan 4 milyar \$'a inmiştir ve A Birleşik Devletlerinde toplam kambiyo alacakları ile yabancı resmî merciler hesabına dolar olarak tutulan mevcutlardaki artışın, daha önceki yılın 10,3 milyar \$'ına mukabil, 1973 de 5,3 milyar \$'da bulunduğ u görülmektedir. Aynı yıl içinde İngilterenin elinde bulunan sterlin rezervleri, ilk üç ay zarfında hızlı bir gelişim kaydettikten sonra, 0,3 milyar \$'lık bir gerileme göstermiştir. Keza, Almanyada Federal Alman markı olarak muhafaza edilen resmî mevcutlar da geçen sene, dolarla ifade edildiğ i takdirde, 0,5 milyar \$ kadar azalmıştır. Toplamı itibariyle, 1973 deki döviz rezervlerinin tüm artışı 18,3 milyar \$ iken, bunun aşağı yukarı 14 milyar \$'lık tutarı, hiçbir şekilde ne başka para cinslerine dönüşme, ne de bu fonların bulunduğu ülkelerden başka memleketlere intikal konusu ol-

mamıştır. Hiç şüphe yoktur ki 8 veya 10 milyar \$'lık bu borç bakiyesi, daha önceki yıllarda olduğ u gibi, euro-piyasada mevcut ve dolar veya diğer paralardan oluşan resmî alacakları fazlalaştırmıştır. Bundan başka, 1973 yılı içinde yetkili para mercileri ulusal piyasalardaki varlıklarını, Federal Alman markı ve sterlin gibi, dolardan gayrı paralarla güçlendirmişler ve kambiyo rezervleri olarak muhasebeleştirilmiş fonların yardımıyla sabit gelirli, nispeten uzun vâdeli bazı kıymetlerle pay senetlerine plasmanlar yapmışlardır. Geleneksel olmayan kambiyo mevcutları şeklinde nitelendirilebilen ve bu faal unsurlar tarafından sağlanan genişleme, özellikle europalarla yapılan plasmanlar, esasında Onlar Grubu'nun dışındaki ülkelerce gerçekleştirilmiştir.

Geçen yıl muhtelif memleket grupları arasındaki dağılım ve tüm rezervlerde beliren artışa gelince, Onlar Grubu ülkelerinin payı % 35 ile, 1972 dekinin aynı olarak kalmıştır. Esasen bu yüzdelerin yarısına yakın bir kısmı, dolar bakımından, bu ülkelerin altın stokları ile Uluslararası Para Fonu'ndaki alacaklarının reevülasyonu dolayısıyla meydana gelmiştir. Bunların döviz alacakları, A. Birleşik Devletlerindeki ödemeler dengesi açığının azalması nedeniyle, 1972 dekinden çok daha yavaş bir ahenkle artmış-

TÜM PARASAL REZERVLERİN DEĞİŞİKLİKLERİ

Bölgeler ve dönemler	Altın ankesler	Döviz mevcutları	U.P.F.'ye karşı alacaklı durumlar	Ö.Ç.H.	Toplam
milyon A.B.D. doları olarak					
Onlar Grubu					
1971	+ 1.670	+ 26.095	- 840	+ 2.470	+ 29.395
1972	- 675	+ 7.380	- 80	+ 2.065	+ 8.690
1973	+ 3.490	+ 4.090	+ 105	+ 740	+ 8.425
1973 sonundaki tutarlar	34.900	61.720	5.020	7.610	109.250
Diğer kalkınmış ülkeler					
1971	+ 65	+ 5.395	+ 30	+ 270	+ 5.760
1972	+ 290	+ 7.650	+ 45	+ 400	+ 8.385
1973	+ 480	+ 3.645	+ 165	+ 155	+ 4.445
1973 sonundaki tutarlar	4.390	23.530	1.115	1.125	30.160
Kalkınmakta olan ülkeler					
1971	+ 215	+ 4.215	+ 10	+ 515	+ 4.955
1972	- 5	+ 8.210	- 45	+ 590	+ 8.750
1973	+ 345	+ 10.535	+ 355	+ 300	+ 11.535
1973 sonundaki tutarlar	3.840	36.625	1.305	1.890	43.660
Bütün ülkeler					
1971	+ 1.950	+ 35.705	- 800	+ 3.255	+ 40.110
1972	- 390	+ 23.240	- 80	+ 3.055	+ 25.825
1973	+ 4.315	+ 18.270	+ 625	+ 1.195	+ 24.405
1973 sonundaki tutarlar	43.130	121.875	7.440	10.625	183.070

tır (7,4 milyar \$'a karşılık 4,1 milyar \$). Diğer gelişmiş ülkelerin 1973 deki rezerv kârları da, bir yıl önce kaydedilen rakamın yarısı olmak üzere, 4,4 milyar \$'dan daha fazla değildi. A. Birleşik Devletlerinin ödemeler açığı azalışının etkisi yeniden duyulmuştur. Bunun aksine, kalkınmakta olan ülkelerde ham madde fiyatlarının yükselişi rezervlerin toplam kârını, 1972 dekinin üçte birine yakın bir fazlalıkla, 11,5

milyar \$'a çıkarmıştır. Tabiidir ki bu gelişme 1973 de europiyasadaki resmi plasmanlara ait payın artmasına ve 1973 deki bütün para rezervlerinin büyümesine yardımcı olmuştur. Rezervlerin muhtelif memleketlerdeki değişiklikleri göz önünde tutulduğu takdirde, Onlar Grubu içinde en dikkate şayan artışın Almanya (9,4 milyar \$) ve Hollanda (1,8 milyar \$) kaydedildiği, bunları eBlçika (1,2 milyar \$) ve

İsveç'in (1 milyar \$) izledikleri görülmektedir. İngiltere ve İtalyanın mevcutları, sırasıyla 0,8 milyar \$ ve 0,4 milyar \$ fazlalaşmıştır. Buna mukabil, Japonyanınkiler üçte bir oranında (—6,1 milyar \$) azalmış ve Fransa'nınkiler ise aynı (1,5 milyar \$) kalmıştır. Diğer gelişmiş ülkeler arasında rezervleri arka arka ya iki yıl 1,8 milyar \$ fazlalaşmış olan İspanya bulunmaktadır. Türkiye, Yugoslavya ve Portekiz de sırasıyla, 0,7 milyar \$, 0,6 milyar \$ ve 0,5 milyar \$ maddi kazanç sağlamışlardır.

Kalkınmakta olan ülkelere ait rezervlerin gelişmesi münhasıran petrol ihracatçısı ülkelerde temerküz etmemiştir. Gerçekten, bu sonuncuların kalkınmakta olan ülkeler tarafından belirtilen toplam 11,5 milyar \$'lık artış içindeki payları, büyümeye mukabil, 3,4 milyar \$' 1972 deki toplam 8,8 milyar \$'lık dan ibaret kalmıştır. Verimli petrol bölgelerinde, rezervleri en çok güçlenen ülke Suudi Arabistan olmuştur

(1,4 milyar \$), bunu Irak ve Venezuela izlemişlerdir (her biri 0,7 milyar \$). Buna karşılık Libya'nın rezervleri 1973 de 0,8 milyar \$ azalmıştır. Petrolcü ülkeler grubu dışında Brezilya, önemli ve devamlı bir sermaye akımından yararlanmak suretiyle, kalkınmakta olan ülkelerin bütün rezerv kazançlarının dörtte birinden fazlasını temin etmiş ve böylece resmi mevcutlarını 2,2 milyar \$ kadar artırmak imkânını bulmuştur. Geri kalan 5,9 milyar \$ diğer pek çok ülke arasında dağılmıştır ki bunların en başında Arjantin (0,9 milyar \$) gelmekte ve onu İsrail (0,6 milyar \$), Filipinler (0,5 milyar \$) ve Malezya (0,4 milyar \$) izlemektedir.

1973 yılındaki gelişme gözönünde tutulduğu takdirde, toplam rezervlerdeki artışın büyük kısmının dalgalı kambiyo hadlerinin hemen hemen genel uygulamasından önce hasıl olduğu müşahade edilmektedir.

Türkiye'de Sınai Üretim

4. ENERJİ

a — Genel Enerji :

Türkiye'nin genel enerji durumunu incelemeyen, enerji kaynaklarının sınıflandırılmasına bakılırsa bu kaynakların iki ana gruba ayrıldığı görülür.

1. Birincil enerji kaynakları : Doğrudan doğruya faydalanan enerji kaynaklarıdır.

- 1 — Güneş enerjisi
- 2 — Jeotermik enerji
- 3 — Nükleer enerji
- 4 — Bitümler
 - a. Doğal yanıcı gaz
 - b. Bitümlü şist
 - c. Petrol
- 5 — Pirobitümler
 - a. Taş kömürü
 - b. Linyit
 - c. Diğer kömürler
- 6 — Hidrolik enerji
- 7 — Odun, tezek

II. İkincil enerji kaynakları : Birincil enerji kaynaklarından yararlanılarak elde edilirler.

1 — Kömür ürünleri

- a. Şehir gazı
- b. Kok kömürü
- c. Briket

2 — Elektrik

Birincil enerji kaynaklarından yurdumuzda enerji ihtiyacını karşılamada; maden kömürü, linyit, petrol, hidrolik enerji; ticareti enerji kaynakları grubunu, odun, tezek de; gayri ticari enerji kaynakları grubunu teşkil etmektedir.

Türkiye'de hızlı nüfus artışı, şehirleşme, ulaşımındaki gelişme, tarıma makinanın girmesi, belirlenen hedeflere ulaşmak için gerekli olan fakat gene de istenilen seviyeye ulaşamayan sanayi kalkınma hızımız son yıllarda toplam enerji talebini büyük ölçüde arttırmıştır.

1973 yılında petrol eş değeri

olarak 25.010 milyon tona yükselmiş bulunan birincil enerji tüketiminin 1974 yılında 26,460 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Bilindiği üzere; petrol ürünleri tüketiminin 1973 yılında % 28,4'ü yerli kaynaklardan, geri kalan % 71,6'sı da ithalat ile karşılanmıştır. Tedbir alınmadığı takdirde ithal rakamlarının daha da büyüyeceği tabiidir. Burada önemle üzerinde durulması gereken noktalardan biri de; öz kaynaklarımızdan temin edilen enerji türlerinin genel tüketim tablosundaki paylarının sür'atle azalması ve açığın kapatılmasında yeni kaynakların geliştirilmesi yerine ithalâta dönük bir enerji politikasının izlenmesidir.

Türkiye'nin hemen her tarafında linyit kaynakları bulunmaktadır ve linyit rezervlerimiz de küçüksenmeyecek büyüklüktedir. Devlete ait linyit işletmeleri üç önemli grupta toplanmıştır. Bunlar Seyitömet, Soma ve Tunçbilek havzalarıdır. Seyitömer'de şimdiki halde yıllık üretim 1,5 milyon ton, Soma'da 900.000 ton, Tunçbilek'de 1,8 milyon tondur. Devlete ait diğer linyit işletmelerindeki üretim 350.000 ilâ 360.000 ton civarındadır.

Özel sektöre ait linyit üretimi de 1,5 ilâ 2 milyon ton civarında bulunmaktadır. Maraş'ın Elbistan

havzasındaki linyit rezervlerinin 3 milyar 200 milyon ton olduğunu zannedilmektedir. 1974 Programında Elbistan Avşın Bölgesinde 20 milyon linyit üretimini hedef alan proje ile ilgili yatırımların hızlandırıldığı bildirilmektedir. Halen işletilmekte olan linyit yataklarımızın çoğunda rezerv sondajlarının yetersizliği nedeniyle yatakların gerçek durumu bilinmediğinden yeni araştırmalarla rezervlerimizin artabileceği yetkililerce ifade edilmektedir.

Türkiye'de Zonguldak ve çevresinde çıkarılan kömür üretimi T. K. İ. tarafından yapılmaktadır ve en son yapılan rezerv hesaplarına göre 141.855.000 tonu görünür, 394.604.000 tonu muhtemel ve 393.720.000 tonu da mümkün olmak üzere toplam 930.180.000 ton kömür rezervimiz olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye'de hızla büyüyen enerji talebini karşılamak üzere önümüzdeki yıllarda nükleer enerjiler yararlanma yollarının araştırılması gerektiğine inanılmaktadır.

Gelişmiş memleketlerde nükleer enerji elektrik enerjisi üretiminde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. 1970 yılında gelişmiş ülkelerde toplam elektrik enerjisinin % 2'si nükleer santrallarda üretilmektedir. 1985 yılında bu oran %

23'e yükselecektir ve 2000 yılından sonra toplam elektrik enerjisinin % 50'sinin nükleer olacağı ve yakın bir gelecekte de gelişmekte olan ülkelerin elektrik enerjisi üretiminde nükleer enerjinin önemli bir rol oynayacağı ileri sürülmektedir.

Türkiye'de 1980 - 1982 yıllarında işletilmeye açılacak ilk nükleer santralleri 1990 - 1995 yılından sonra hızla artacak ve 2000 yıllarında nükleer enerji elektrik enerjisi üretiminde ana unsurlardan biri durumuna gelecektir.

1971 yılında Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Nükleer Enerji Dairesi kurulmuştur.

Türkiye'nin artan enerji ihtiyacını karşılamak için jeotermal enerji gelecekte önemli bir enerji kaynağı haline getirebilecektir. Memleketimizin Jeolojik yapısı itibariyle zengin jeotermal enerji kaynaklarına sahip bulunduğu anlaşılmıştır. Jeotermal enerji diğer enerji kaynaklarına nisbetle daha ucuzdur ve tükenmezlik niteliği de bu enerji kaynağının önemini daha da artırmaktadır. Hava kirliliğine sebebiyet vermemesi ve emniyetli olması nedeniyle bu enerji kaynağına bir çok ülkelerce rağbet edilmektedir.

Memleketimizde Sarayköy - Kı-

zıldere bölgesinde bir jeotermal enerji santrali kurulması plânlanmış olup, bu santralin 11.3 MW gücünde olacağı yetkililerce bildirilmiştir. Bu hususla ilgili çalışmaların hızlandırılması gereklidir.

1973 yılında toplam enerji tüketiminin % 29,9'unun gayri ticarî enerji kaynaklarından karşılandığı ve 1974 yılında da bu oranın % 27,9 olacağı hesaplanmıştır.

İkincil enerji kaynaklarının bütün türlerinden ülkemizde yararlanılmaktadır. Elektrik enerjisi ayrı bir bölüm olarak işlenecektir. İkincil enerji kaynaklarından kok için yıllık artış oranı % 13.6 ve havagazı için % 7,8 olarak Üçüncü Beş Yıllık Plan'da öngörülmüştür.

Büyük şehirlerimizde ve özellikle Ankara'da tehlikeli bir safhaya giren hava kirliliğini azaltmak için henüz etkin bir uygulamaya geçilememiştir.

1974 Programında, Ankara'nın hava kirlenmesini kısmen giderecek Seyitömer dumansız yakıt projesinin ele alındığı ve 1975 yılında tamamlanması kararlaştırılan bu proje ile yılda 150 bin ton linyit kokusu üretimine geçileceği bildirilmektedir.

1973 İktisadî Raporumuzda bildirildiği gibi, genel enerji konusunda bir dar boğaza girildiği ve prob-

lemlerin çözümlenmesi için ciddi ve köklü tedbirlere gerek bulunduğu gerçeği ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bir yaklaşım sağlamak için.

1 — Her şeyden evvel sektörler itibariyle, 25 senelik bir perspektif içerisinde, primer enerji tüketim tahminleri ve birbirleri ile ikame edilecek miktarların,

2 — Mevcut bilgilere göre öz kaynaklarımızın tüketiminin ne kadarını karşılayabileceğini ve enerji açıklarının nasıl bir seyir takip edeceğini, kabul edilebilir yanılma payları içerisinde tesbit ettikten sonra, Türkiye çıkarlarına en uygun enerji politikasına ait prensipler konusunda bir karara varılmalıdır.

İb — Elektrik Enerjisi :

Her ne kadar son yıllarda ülkemizde elektrik enerjisi tüketiminde hızlı bir artış olduğu görülmekte ise de, bu artışın, gittikçe büyüyen elektrik enerjisi talebini karşılayamadığı aşikârdır. 1960 yılına kadar ki dönemde yılda takriben % 4,3 oranında artan enerji üretiminin, 1974 Programına göre, 1973 yılında % 9 oranında arttığı ve Üçüncü Plan döneminde de elektrik enerjisi üretimi artış hızının % 13,1'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

1972 yılında 11.000 milyar kilovat saat olan elektrik enerjisi üretimi, 1977 yılında 20.330 milyar

kilovatsaate, plan hedefleri gerçekleştiği takdirde de 1995 yılında 125.000 milyar kilovatsaate yükselecektir. 1973 yılında elektrik enerjisi üretiminin 12.220 milyar kilovatsaat olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

1972 yılında kişi başına 294 kilovatsaat olarak gerçekleşen elektrik enerjisinin 1973 yılında 316 kilovatsaate yükseldiği görülmektedir. Üçüncü Plan dönemi sonunda 447 kilovatsaat olan kişi başına elektrik üretiminin 1995 yılında 1.896 kilovatsaate ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1972 yılında 1983 MW olan puant gücün 1973 yılında 2230 MW olduğu ve 1995 yılında da 22.400 MW olacağı hesap edilmiştir.

Türkiye'de elektrik enerjisi üretimi yılda ortalama % 12 oranında artmasına rağmen Avrupa'da en az elektrik enerjisi üreten ülke durumundadır.

1971 yılında elektrik enerjisi tüketimi Fransa'da 156 milyar kilovatsaat, Almanya'da 259 milyar kilovatsaat, İspanya'da 62 milyar kilovatsaat, Bulgaristan'da 21 milyar kilovatsaat iken, Türkiye'nin elektrik enerjisi tüketimi 9,7 milyar kilovatsaat ile en son sırada yer almıştır.

Kişi başına elektrik tüketimi

ortalama 1971 yılında Avrupa'da 2.970 kilovatsaat / kişi olmuştur. Aynı yıl komşularımız Bulgaristan ile Yunanistan'da bu değerler sırasıyla 2.815 kilovatsaat/kişi, 1.232 kilovatsaat/kişi iken ülkemizde 258 kilovatsaat/kişi olmuştur.

İnsan başına tüketilen enerji, o memleketin millî gelir seviyesi,

ekonomik kalkınması ve kişilerin hayat seviyesi ile yakından ilgilidir.

1974 Programında belirtildiği üzere, 1973 yılında kurulu güç, 2271 MW termik, 909 MW hidrolik olmak üzere toplam 3180 MW olacaktır. Halen Türkiye Elektrik Kurumuna bağlı 13 termik ve 30 hidro elektrik santrali mevcuttur.

(Devamı gelecek sayıda)

probleminiz
boru veya boruprofil ise

BORUSAN

bol esidi , üstün kalitesi
ve teknik servisi ile
hizmetinizde

BORUSAN

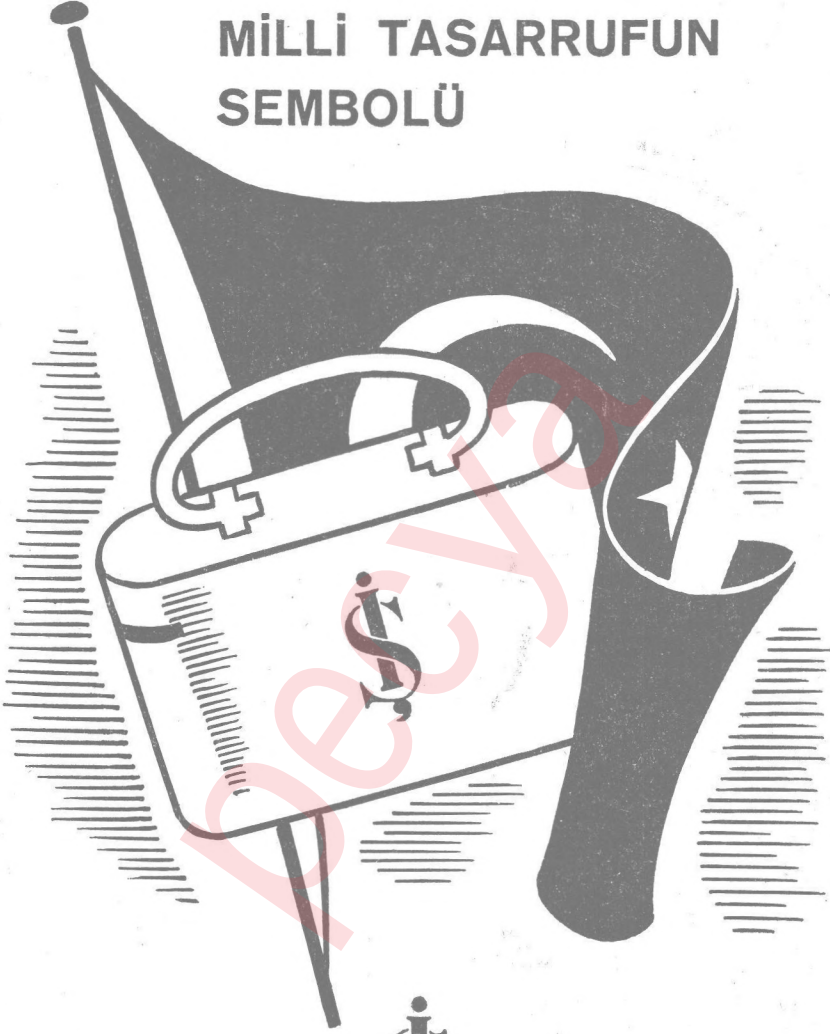
BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ

İSTANBUL

1958

Merkez : Meclisi Mebusan Cad.No:325 Kat:1 Salıpazarı -İstanbul Tel;44 74 80 (5Hat)

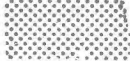
**MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ**

TÜRKİYE ₺ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı

•ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. 23 22 10

Mz. 44 30 40

11

St

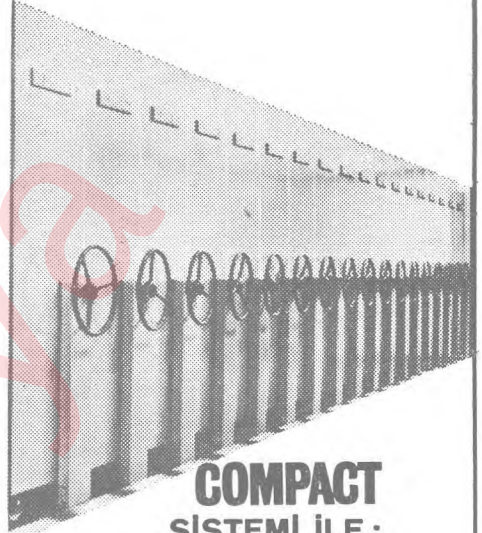
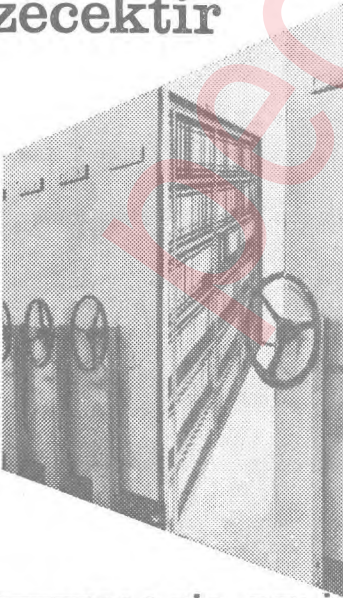

Uzmanınız diyor ki:

dosyalama
arşivleme
depolama
işlerinizdeki
müşküllerinizi

COMPACT

sistemi
çözecektir

COMPACT SİSTEMİ İLE :

- Dosyalama - Arşivleme - Depolama işlerinizi daha muntazam ve emniyetli hale getirecek
- Büyük yer tasarrufu sağlayacak
- Gittikçe artan mali külfetlerden kurtaracaktır.

COMPACT SİSTEMİ Raylar üzerinde hareketli olup çok dar mesafelerde çalışma imkânı sağlar.

COMPACT SİSTEMİ HAKKINDA
GENİŞ AÇIKLAYICI BİLGİ İÇİN:

MASİS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş.
hizmetinizdedir.

MASİS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş.

İst. Merkez : Tel. : 45 22 45 Mağaza Tel. : 47 79 44

Ankara Yetkili Bayii : Cevdet Özden Tel. : 12 38 38

Adana Yetkili Bayii : SU - TE Yapı ve Dekorasyon Merkezi Tel. : 15741

Samsun Yetkili Bayii : Akar Kırtasiye Tel. : 2232

**Dergimizi
Yaşatmak için
Lütfen
Yazı Gönderiniz
ve
ilân Teminine
Çalışınız.**

İKTİSAT
DERGİSİ

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira du eser
sizinbir ..!**

HOS BAĞ

ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR

(Basın 60351)

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALISTIRINIZ

T.C.ZİRAAT BANKASI